

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יצחק״א אפרים שמעון סינאוויץ

עין משפט
נר מצוה

ליקוטי רש"י

רבינו חננאל

ת והיא כתיבת יוֹן יה

אשון מרובה בגדי

כתיב זה קרבן אה
ינו אימר וברורו ל

קשינן אימא סיפא א

י היא רישא סבר ל

ש"ע ח"א. (3) ש

מסורת הש"ס
עם הוספות

הגהות הב"ח

גליון הש"ס

הנהגות וציונים

תורה אור השלם

לְכָל הָעַמִּים תִּתֶּן

[illegible]

מני רבי שמעון היא דאמר אף צבור לא הקריבו. נראה

הכא והכא לא קרבו: **מתני'** "אין בין שילה לירושלים קדשים קלים ומועשר שני בכל הוואה" ובירושלמי וכאן וכאן "קדשי קדשים נאכלין לפנים מן ה"ש

חובות הקבוע להן זמן. ומפורש בסוף פרק פרת חטאת ובסוף שחיטת קדשים בתוספתא אלו שטנה קרן וכבש ויסוד וריבוע וכיוור וכנו בממה גדולה ולא קטנה. (ב) חזה ושוק ועור העולה נותר זמן וטמא זה וזה שרין. איזו היא במה גדולה (ג) בשעת איסור במה [שהי'] אהל מועד

חשק שלמה על רבינו חננאל

וְלֹא־לְחֹהֵן וְשֹׂקֵן הָעִיר הַגְּדוֹלָה חֹהֵן וְשֹׂקֵן הָעִיר הַגְּדוֹלָה לְעֹלָם צִמְחָה קָטָנָה כִּי־שֶׁם
סִפְּתָחָם שֶׁם אִיזוֹ הָיָה צִמְחָה גְּדוֹלָה בְּשַׁעַת הַיָּמָה אֲחֵל מוֹעֵד נִמְיָן כְּדָרְכּוֹ אֵין הָאָרֶץ נִמְיָן שֶׁם וְכוּ':

מסורת הש"ס
עם הוספות

א] מנחות דף קט:; ב] ונחמס קיט:; ג] שם ונחמס קיט:; ד] שבעות טז: ונחמס קז: עדות פ"ה מ"י, ה] ונחמס סג:; ו] חגיגה ג: ונחמס ס: קז: חולין ו: תמורה כא: ערכין לב: מכות יט: שבעות טז:; ז] ערכין דף לב: שבעות דף טז:; ח] מוספתא דערכין פ"ה שבעות טז:; ט] ויקרא א ה וע"ש ברש"י, י] לב, ס] נזיר נד: שבת יד:; ל] ועיין תוס' זבחים ס: ד"ה מאי קסבר, מ] קידושין יא: ערכין כט:, נ] כדליתא בערכין כט:.

הגהות הב"ח

א] גמ' כשהיו בנין צהיכל עשו קלעים: ב] שם לעמיד לצוא לאו מכלל דר' אליעזר: ג] תוב' ד"ה דבולי עלתה דכו' ומלמס שהן חולה לארץ והלא דפ"ט דשביעית ומייתי לה בפ' מקום שנהגו דקאמר שלש ארצות לביעור יהודה: ד] בא"ד נריך להוליכו לירושלים בקש ר' אליעזר ג"כ להוליכו כנ"ל: ה] ד"ה למה וכו' ויש לומר נ"צ משמע מסבבה תוס' דמפשי' ראשונה אברהם ויחנק ויעקב שניה ירושע ויחנק ואלו שניהם יש להם ציטול אבל שלשית ירושע עורא אין לה ציטול וה שאל כדברי תוס' שכתבו דפ' העניל דפי' יש להם היינו לומר דנריך לחזור לירושע כדי לקדשם ואין להם היינו לומר דא"ל לירושע עומדת היא ללא צטלה קדושתה וכמו שפרש"י לשם אלא דלרבינו חננאל ראשונה היא ירושע אברהם ויחנק ויעקב שניה ירושע ויחנק ומשם ואילך קדשה לעולם ולר"י ורש"י ראשונה היא ירושע ויחנק שניה היא ירושע עורא ומשם ואילך קדשה לעולם ע"ש:

הגהות וצינונים

א] צ"ל נחל"ה גנזי יוסף, וכו"ה בכת"י ובזבחים וכו"ה ברש"י: ב] צ"ל דתנן גליתין: ג] חיתבת "מזבח" מיותר גנזי יוסף, ובכת"י הנוסח מזבח בנה חנוני בנו של שמעון הצדיק **במצרים** לשם שמים: ד] נראה ברור דט"ס הוא וצ"ל בשנת שש, ובמפורש בקרא ועזרא ו, טז רש"ש עיי"ש: ה] להקריב עכשיו וכ"ש בבבבא כצ"ל גליתין: ו] עי' מהרש"א מש"כ בזה ודבריו תמוהים, ונראה דיש למחוק התיבות "למאן דאמר לא קדשה" (רש"ש), ועי' גנזי יוסף: ז] צ"ל כאותו שחוק ל'חומה (רש"ש): ח] חיתבת "לא" מיותר (רש"ש, גנזי יוסף ועוד), ועי' שפ"ח: ט] וס"א שנייה גליתין, ועיין מהרש"א:

ליקוטי רש"י
בית חנוני. מפרש בשמעתין בתרייתא דמנחות חנוני בנו של שמעון הצדיק שגרם למלמס מפני אהיו וזנה שם מוצא ופליגי הסם אינא למ"ד לשם עטרת כוכבים ואינא למ"ד לש"ס עי"ז נב:; **ראשונה**. דדוד ושלמה [שבעות טז:]; **כי לא באתם עד עתה וגו'**. כלומר כשתעברו את הירדן לא [תעשו] צננות ככל אשר אמתו עושים פה היום שאני מקריצין במשכן חטאות ואשמות אלא איש כל הישר צעיוו תעשו דהיינו נדרים ונדבות שאינן עליכם חובה אלא לפי מה שישר צעייכם כי צעוד שתכנסו ותחלקו לא באתם עד עתה אל המנוחה [ובחים קוב:]; **כי לא באתם**. כל אותן י"ד שנה [דברים יב, טז]. צימי גלגל [ובחים קיט:]; **עד עתה**. כמו עדיין [דברים שם]. **הא"הים**. שנועה [סנהדרין עב:]; **והיא היתה לנחל"ה**. היא לכוני צקלא דמשנאו אל המנוחה ואל הנחלה יאסרו הצמות [ובחים קוב:]; **שמעתי**. מרנתי. **כשהיו בונין ההיכל**. צימי עורא. **עושין קלעים**. במקום החומה וצוים את כחלי החומה אכל הקלעים וכן לערות. **א"א שבהיכל**. נתנו הקלעים לפניו במקום החומה וצוים את החומה מנחוץ שלא יזונו עיניהם מן ההיכל וקס"ד דהך קלעים לרבי אליעזר כדי להכשיר העורות להקריב קרבן דאם אין בית אין קרבן דקדושה ראשונה צטלה לה [שבעות טז:]; **שמקריבין אע"פ שאין בית**. דקדושת הבית קדשה לשעתה וקדשה לעמיד לנא [ובחים סב:]; **אע"פ שאין חומה**. לירושלים קודם שנגנית החומה [שבעות שם]. **[ואז] מבח"ל דר"א סבר לא קידשה**. הלכך עושין קלעים במקום חומה ותורו וקדשו הנקודם המפורש במסכת שטועות (יד). [ובחים קז:]; **מאי דשמייע ליה בו'**. ולא נא רבי יהושע לחלק על רבי אליעזר ולא משעה לרבי אליעזר דאמר לא קדשה. למה בנו בו'. עיירות מנו חכמים צפק בנחל דערכין שהיו מוקפות צמה מקודשים עמי ארץ ישראל [שבעות שם]. מפרש במסכת שטועות (טז). דמקדשי לה בשתי חודות וצטיר וצית דין מהלכין ושתי חודות אחריתן וכו' [ערכין לב: ע"ש בתוס']. **הראשונות בב"ל**. שאין [קדושת] הארץ נוהגת צהן ואין צהן דין ערי חומה. **משבב"ה**. קדושת הארץ במורכן ראשון. שקידשה ראשונה. [ערכין לב:]; **ורמינהו** וכו'. היינו מנאי.

יש אחריה היתר. כשחרצה שילה הותרו הצמות כדלמרין צמס' וצחים (דף קט:); כי לא באתם עד עתה אל המנוחה זו שילה שנתו מלכבוש ואל הנחלה זו ירושלים למה חלקן הכחז כדי ליתן היתר צין זו לזו: **גמ'** בית חנוני. מוצת"י חנוני בנו של שמעון הצדיק צנה צמה צמלרים לשם שמים כדלמרין צמס' מנחות (דף קט:); **קסבר בו'**. דאיכא למאן דאמר התם שצנאה לשם ע"ז: **וקסבר קדושה**. שנתקדשה לירושלים אינה קדושה לעולם ומשחרצה הותרו הצמות: **לעתיד לבא**. כלומר **משחרצה**: והיא היתה נחל"ה. האמור צפסוק אל המנוחה ואל הנחלה: **קלעים להיכל**. קא סלקא דעתך במקום חומות היכל שהיא מוצת הבניי צעורה קרוי אשר פתח אהל מועד"י שאלמלא כן לא היו מקריצין עד שיגמר הצנין והם התחילו להקריצ קרצנות משנאו שם צימי כורס כמו שכתוב צספר עורא (פרק ג) ועד עשרים ושנים שנה אחרי כן לא נגמר הבית צשנת שלש"י לצריש האחרון: **בונין מבחוץ**. שהיו הקלעים פרושים לפנים מעוצי החומה שלא יכנסו הצונין לחוך ההיכל: **לאו מבח"ל דר' אליעזר**. דצעי קלעים סבר לא קידשה לאחר חורכן לפיכך פירסו קלעים צמקוס צנין וחזרו וקידשו צחודות וצטיר כדלמר צמס' שטועות (דף טז:); **ומר מאי דשמייע ליה קאמר**. ולא משום לורך קדושה: **וכי תימא כו'**: **את א"ל**. **עירות נמנו צפ' בנחל דערכין**" לענין צמי **ערי חומה לומר** שהיו מוקפות חומה **מימות יהושע בן נון ואין שם יותר**

מחשעה: **ולמה מנאום**. והלא הרצה היו שם והתם נמי חנן וכל כיונא צהן: **ורמינהו**. מסקנא דמילתיה הוא דאמר לעיל הני תנאי פליגי בקידשה ולא קידשה: הא יוסי למה מנו "חבמים את אלו שבשעלו בני הגולה מצאו את אלו וקידשום אבל הראשונות בטלו משבטל"ה הארץ אלמא קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא ורמיניהו "אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי וכו' אלו בלבד היו והלא כבר נאמר "ששים עיר כל חבל ארנוב וכתוב "כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה אלא למה מנו חבמים את אלו שבשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום קידשום ונמלרים שהן חו"ל והיא (ג) דחזקת הצמים (צ"צ דף לה). דקאמר שלש ארצות לחוקה יהודה ועבר הירדן והגליל דמשמע דעמון ומואב שהיו צעבר הירדן היו מא"י מיירי צעמון ומואב שטברו צסיחון וצוד קדשה ר"ת מהא דאמר צמס' צציה (דף ה: ושם) וצב"ה (דף לא:); כרס רצעי היה לו לרבי אליעזר וצקס להפקירו לעניים וס"כ משמע דאית ליה קדשה לעמיד לצוא ומשום שלא היה רוצה לטרות להוליכו לירושלים היה מפקירו לעניים שוילכו אותו ויאלכוהו שמה דאי סבר לא קדשה והיה נריך לפדותו כאותו שצחוצה לארץ"י שנריך לפדותו אמאי היה נריך להוליכו (ד) לירושלים גם צקס ר' אליעזר להוליכו משום דכל דצר שנאסר צמניין נריך מניין אחר להחירו ואלא מייתי לה צציה (ג' סז) ומכל מקום העניים היו מרויחים צמה שהיו יכולים לחללו צצוה פרוטה כדשמואל"י ונהי דשמואל לא אמר למלתיה אלא דציעצד כדמשמע ליסנא שחללו היינו דווקא צומן שצית המקדש קיים אבל צומן הזה לא "ואפילו לכמתילה והכי נמי איחא צשאלתות דרצ אחאי צפרשת קדושים תהיו (סוף סימן ק') ומצרך על פדיון עובר לעשייתן וקלי ליה לדמי פדיוניה או ישליכס לנהר: [וע"ע תוס' ר"ה לא: ד"ה צקס]: **למה מנו חבמים את א"ל**. קשה אמאי מייתי הך צרייתא דלא מוכחא אלא דקדושה ראשונה לא"י צטלה והאיכא תנא דאית ליה צפ' הערל (יצמות דף פצ:); דקדושה ראשונה ושניה יש להן הא שלישית אין להן דקדושה אחרונה לא צטלה וקדושת חנוני היתה לאחר קדושה שלישית"י (ה) ויש לומר דאפילו למאן דאמר קדושה אחרונה לא צטלה היינו דוקא לענין תרומה צומן הזה אבל לכל מילי אחריי ודאי צטלה:

דחנוני מפורש בסוף מנחות. דבן שמעון הצדיק הוא וחלק על שמע"י אחיו כשעלה לכהונה גדולה נתקנו בו כו' וברח והלך ובנה מזבח באלכסנדריא של מצרים והקריב עליו קרבן כו'. ואמרין תנאי היא. כלומר יש תנא שאומר יש אחריה היתר. דתנאי א"ר אליעזר כשהיו בנין בהיכל היו עושין קלעים להיכל וקלעים לעזרה כו'. א"ר יהושע שמעתי שמקריבי אע"פ שאין בית כו' עד מפני שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא לעולם. ודייקין לאו מכלל דר' אליעזר בר פלוגתי דר' יהושע סבר דקדושה ראשונה קדשה לשעתה היא ולא לעתיד. ודחי רבינא ואמר כ"ע קדושה לשעתה וקידשה לעתיד ור' אליעזר אמר מה שמענו ור' יהושע מה שמענו ואין ביניהם חלוקה. ואמרין **אלא ר' ישמעאל ב"ר יוסי** הוא דאמר קדושה ראשונה אינה לעתיד לבוא והוא חולק על ר' אליעזר ועל ר' יהושע דתנאי בתורת כהנים (פרשת בהר פ"ד) ערי חומה המוקפות מימות יהושע בן נון כגון קצרה הישנה של צפרונין וחקרה של גוש חלב וירופת הישנה וגמלה הרי בגליל וגדוד הרי בעבר הירדן וחרדי ואונו וירושלים הרי ביהודה. א"ר ישמעאל ברבי יוסי לא מנו את אלו אלא שקידשום כשעלו מן הגולה אבל הראשונות בטלו משבטלה הארץ. איני ודחנינא בסוף ערכין א"ר ישמעאל ב"ר יוסי וכו' אלו בלבד ה"י והלא כתיב ששים עיר כל חבל ארנוב וכתוב כל אלו ערים בצורות וגו'. אלא מצאו את אלו ומנאום ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה מסורת מאבותיך שמוקפות חומה מימות יהושע בן נון כל המצות האלו נוהגות בה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה היא וקדושה לעתיד לבוא. קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל. ופרקינן דר' **תנאי איבאי דר' ישמעאל**. איבעי תימא הא בתרייתא ר' אליעזר בר' יוסי אמרה. דתנאי ר' יוסי אמר אשר לו חומה לצמיתות כו' אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. כלומר אע"פ שחורבה חומתה בקדושתה קיימא:

לענין מלות צמי ערי חומה והיה להם למנות עוד הרצה שלא מנאום. וקידשום. לא פירש לי ערי חומה ושתי חודות אחריתן וכו' [ערכין לב: ע"ש בתוס']. **הראשונות בב"ל**. שאין [קדושת] הארץ נוהגת צהן ואין צהן דין ערי חומה. **משבב"ה**. קדושת הארץ במורכן ראשון. שקידשה ראשונה. [ערכין לב:]; **ורמינהו** וכו'. היינו מנאי.

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

שמעתי שמקריבין בבית חנוני. קשיא היאך מקריצין שם צטומאה דהא גזרו טומאה על ארץ העמים"י ויש לומר דשמא לגבי הא לא גזרו חכמים טומאה כיון שמה תמורה יכול להקריצ: **ומאי טעמא הדר ביה משום קושיא דרב מרי**. הקשה הר"ר חיים ומתחילה היכי אמר למלתיה וכו' לא היה יודע המשנה והלא הן שגורות צפי כל ועוד קשיא כיון דתנאי היא אמאי הדר ציה לימא אלא דלמרי כמאן דלמר לא קדשה לכך נראה להר"ר חיים דכ"ע מדוד דמשנאו לירושלים נאסרו הצמות ושז לא היה להן היתר והני תנאי צהא פליגי דמאן דלמר לא קדשה סבר דאף צמקומו של מוצת אין יכולין להקריצ עכשיו"י ומאן דלמר קדשה סבר דצמקוס מוצת מותר להקריצ אבל לא צצמה"י:

דבול"י ע"מא קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא. הקשה רצינו מס אמאי לא מייתי ראיה דרצי אליעזר אית ליה צפ' קמא דחגיגה (דף ג: ושם) דלא קדשה לעמיד לצוא דקאמר התם מעשה צרצי יוסי בן דורמסקית ומסיק אמר ר' אליעזר כך מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי עמון ומואב מעשרין מעשר עני צשביעית מה טעם משום דהרצה כרכים כצטו עולי מצרים ולא כצטום עולי צצל וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעמיד לצא ומירץ רצינו מס דמה טעם דהתם גמרא הוא דקאמר לה ולא מילתא דרצי אליעזר היא ותדע דהא צצמנה דמסכת ידים (פ"ד משנה ג) דחנינא מילתיה דרצי אליעזר לא תנא לה והכי פירושה מה טעם מעשרין משום דכי האי גוונא אשכחן צערי ישראל שהניחום עולי צצל מלקדש למאן דלמר לא תנא דאמר לה קדשה כדי שסימכו עליהן עניי ישראל צשביעית וכל סכן עמון ומואב שהן חולה לארץ שהניחום עולי צצל מלקדש למאן דלמר לא קדש"י והניחום לעניים דהא לא מיירי צעמון ומואב שטברו צסיחון אלא מיירי צחאותן שהניחו ישראל צצאתם ממלרים ולא כצטום והכי נמי משמע צמסכת ידים (י"ג סז) דחציצ להו עס צצל ודחציצ להו ועבר הירדן והגליל דמשמע דעמון ומואב שהיו צעבר הירדן היו מא"י מיירי צעמון ומואב שטברו צסיחון וצוד קדשה ר"ת מהא דאמר צמס' צציה (דף ה: ושם) וצב"ה (דף לא:); כרס רצעי היה לו לרבי אליעזר וצקס להפקירו לעניים וס"כ משמע דאית ליה קדשה לעמיד לצוא ומשום שלא היה רוצה לטרות להוליכו לירושלים היה מפקירו לעניים שוילכו אותו ויאלכוהו שמה דאי סבר לא קדשה והיה נריך לפדותו כאותו שצחוצה לארץ"י שנריך לפדותו אמאי היה נריך להוליכו (ד) לירושלים גם צקס ר' אליעזר להוליכו משום דכל דצר שנאסר צמניין נריך מניין אחר להחירו ואלא מייתי לה צציה (ג' סז) ומכל מקום העניים היו מרויחים צמה שהיו יכולים לחללו צצוה פרוטה כדשמואל"י ונהי דשמואל לא אמר למלתיה אלא דציעצד כדמשמע ליסנא שחללו היינו דווקא צומן שצית המקדש קיים אבל צומן הזה לא "ואפילו לכמתילה והכי נמי איחא צשאלתות דרצ אחאי צפרשת קדושים תהיו (סוף סימן ק') ומצרך על פדיון עובר לעשייתן וקלי ליה לדמי פדיוניה או ישליכס לנהר: [וע"ע תוס' ר"ה לא: ד"ה צקס]: **למה מנו חבמים את א"ל**. קשה אמאי מייתי הך צרייתא דלא מוכחא אלא דקדושה ראשונה לא"י צטלה והאיכא תנא דאית ליה צפ' הערל (יצמות דף פצ:); דקדושה ראשונה ושניה יש להן הא שלישית אין להן דקדושה אחרונה לא צטלה וקדושת חנוני היתה לאחר קדושה שלישית"י (ה) ויש לומר דאפילו למאן דאמר קדושה אחרונה לא צטלה היינו דוקא לענין תרומה צומן הזה אבל לכל מילי אחריי ודאי צטלה:

דחנוני מפורש בסוף מנחות. דבן שמעון הצדיק הוא וחלק על שמע"י אחיו כשעלה לכהונה גדולה נתקנו בו כו' וברח והלך ובנה מזבח באלכסנדריא של מצרים והקריב עליו קרבן כו'. ואמרין תנאי היא. כלומר יש תנא שאומר יש אחריה היתר. דתנאי א"ר אליעזר כשהיו בנין בהיכל היו עושין קלעים להיכל וקלעים לעזרה כו'. א"ר יהושע שמעתי שמקריבי אע"פ שאין בית כו' עד מפני שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא לעולם. ודייקין לאו מכלל דר' אליעזר בר פלוגתי דר' יהושע סבר דקדושה ראשונה קדשה לשעתה היא ולא לעתיד. ודחי רבינא ואמר כ"ע קדושה לשעתה וקידשה לעתיד ור' אליעזר אמר מה שמענו ור' יהושע מה שמענו ואין ביניהם חלוקה. ואמרין **אלא ר' ישמעאל ב"ר יוסי** הוא דאמר קדושה ראשונה אינה לעתיד לבוא והוא חולק על ר' אליעזר ועל ר' יהושע דתנאי בתורת כהנים (פרשת בהר פ"ד) ערי חומה המוקפות מימות יהושע בן נון כגון קצרה הישנה של צפרונין וחקרה של גוש חלב וירופת הישנה וגמלה הרי בגליל וגדוד הרי בעבר הירדן וחרדי ואונו וירושלים הרי ביהודה. א"ר ישמעאל ברבי יוסי לא מנו את אלו אלא שקידשום כשעלו מן הגולה אבל הראשונות בטלו משבטלה הארץ. איני ודחנינא בסוף ערכין א"ר ישמעאל ב"ר יוסי וכו' אלו בלבד ה"י והלא כתיב ששים עיר כל חבל ארנוב וכתוב כל אלו ערים בצורות וגו'. אלא מצאו את אלו ומנאום ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה מסורת מאבותיך שמוקפות חומה מימות יהושע בן נון כל המצות האלו נוהגות בה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה היא וקדושה לעתיד לבוא. קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל. ופרקינן דר' **תנאי איבאי דר' ישמעאל**. איבעי תימא הא בתרייתא ר' אליעזר בר' יוסי אמרה. דתנאי ר' יוסי אמר אשר לו חומה לצמיתות כו' אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. כלומר אע"פ שחורבה חומתה בקדושתה קיימא:

עין משפט
נר מצוה

כט א מ"י פ"א מהלכות צית העמירה הלכה ג:
ע ב ג מ"י שם פ"ו הלכה טו סמך עשין קסג:

תורה אור השלם
א) כי לא באתם עד עתה אל המנוחה וא"ל הנחלה אשר י"י אלהיך נתן לך: [דברים יב, טז]
ב) ונלכד את כל עריו צעת והוא לא היתה קריה אשר לא לקחנו מאתם ישיים עיר כל חבל ארנוב מקלבת עוג ב"שן: [דברים ג, ד]
ג) כל אלה ערים בצרת חומה גבוהה דלתים ובריח לבד מערי הפזוץ הקרבת מאור: [דברים ג, ה]

גליון הש"ס

גמ' וקידשה לעתיד לבוא. ע"י צרכות דף קא ע"צ:

רבינו חננאל

נטוי כדרכו אין הארץ נתן שם. איזו היא כמה קטנה היתר הבמה עושה אדם כמה על פתח חצירו ועל פתח גינתו ומקריב עליה הוא ובנו ובתו כו': [מתני'] אין בין שילה לירושלים אלא שבשילה אובלים קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה וביירושלים לפנים מן ההומה כו'. פי' הרואה העומד בשילה כל מקום שרואה מלא עיניו מותר לו לאכול קדשים קלים ומע"ש. ומפורש בפ' פרת חטאת (דף קיח ע"ב) הכי א"ר אבהו כתיב בן פורת עלי עין וגו' עין שלא רצתה להנות מדבר שאינו שלה תזבח ותאכל בקדשים כמלא עיניה. תנא רואה שאמר כולו שלא יחא דבר מפסיק. וכן היה עומד בשדה ומביט משם משכן שילה מותר לו לאכול באותו מקום קדשים קלים ומע"ש. ותנן באו לשילה נאסרו הבמות ולא היה שם תקרה אלא בית של אבנים מלמטה ורייעות מלמעלה והיא היתה מנוחה כו'. ותנאי ימי אהל מועד בשבילה ש"ע חסר אחת. ותנאי כשמות עלי הכהן חרבה שילה ובאו לנוב וכשמת שמואל חרבה נוב ובאו לגבעון. קדושת שילה יש אחריה היתר. כלומר שרתה השכינה אחר חרבתה בנוב וגבעון וביירושלים. אבל משבננה בית עולמים אין אחריה היתר במקום אחר לעולם. א"ר יצחק שמעתי שמקריבין בבית חנוני ולאו בית ע"ז היא וקדושת ירושלים יש אחריה היתר כו' ונרחו דבריו. ומעשה

הולך ובנה מזבח באלכסנדריא של מצרים והקריב עליו קרבן כו'. ואמרין תנאי היא. כלומר יש תנא שאומר יש אחריה היתר. דתנאי א"ר אליעזר כשהיו בנין בהיכל היו עושין קלעים להיכל וקלעים לעזרה כו'. א"ר יהושע שמעתי שמקריבי אע"פ שאין בית כו' עד מפני שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא לעולם. ודייקין לאו מכלל דר' אליעזר בר פלוגתי דר' יהושע סבר דקדושה ראשונה קדשה לשעתה היא ולא לעתיד. ודחי רבינא ואמר כ"ע קדושה לשעתה וקידשה לעתיד ור' אליעזר אמר מה שמענו ור' יהושע מה שמענו ואין ביניהם חלוקה. ואמרין **אלא ר' ישמעאל ב"ר יוסי** הוא דאמר קדושה ראשונה אינה לעתיד לבוא והוא חולק על ר' אליעזר ועל ר' יהושע דתנאי בתורת כהנים (פרשת בהר פ"ד) ערי חומה המוקפות מימות יהושע בן נון כגון קצרה הישנה של צפרונין וחקרה של גוש חלב וירופת הישנה וגמלה הרי בגליל וגדוד הרי בעבר הירדן וחרדי ואונו וירושלים הרי ביהודה. א"ר ישמעאל ברבי יוסי לא מנו את אלו אלא שקידשום כשעלו מן הגולה אבל הראשונות בטלו משבטלה הארץ. איני ודחנינא בסוף ערכין א"ר ישמעאל ב"ר יוסי וכו' אלו בלבד ה"י והלא כתיב ששים עיר כל חבל ארנוב וכתוב כל אלו ערים בצורות וגו'. אלא מצאו את אלו ומנאום ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה מסורת מאבותיך שמוקפות חומה מימות יהושע בן נון כל המצות האלו נוהגות בה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה היא וקדושה לעתיד לבוא. קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל. ופרקינן דר' **תנאי איבאי דר' ישמעאל**. איבעי תימא הא בתרייתא ר' אליעזר בר' יוסי אמר אשר לו חומה לצמיתות כו' אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. כלומר אע"פ שחורבה חומתה בקדושתה קיימא:

לענין מלות צמי ערי חומה והיה להם למנות עוד הרצה שלא מנאום. וקידשום. לא פירש לי ערי חומה ושתי חודות אחריתן וכו' [ערכין לב: ע"ש בתוס']. **הראשונות בב"ל**. שאין [קדושת] הארץ נוהגת צהן ואין צהן דין ערי חומה. **משבב"ה**. קדושת הארץ במורכן ראשון. שקידשה ראשונה. [ערכין לב:]; **ורמינהו** וכו'. היינו מנאי.

הודפס מאתר אוצר החכמה
tablet.otzar.org עמוד 19

מסורת הש"ס
עם הוספות

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 20

שהוא עיקר דירה ולומד תורה שהוא שער ליראה פנימית, ע"כ העמידו משכן שהוא הדירה תחלה רומז ליראה ה' ואח"כ החזר בית שער ליראה שהוא התורה, ועוד הארכתיו בזה.

ויעש את החצר. הנה בכל מלאכת המשכן נאמר חצר לבסוף, אע"כ דסידר משכן ואח"כ כליו, מ"מ החזר לבסוף, לרמז מה דאחז"ל [שבת ל"א ע"ב] וי מאן לית ליה דרחא ותרעא לדרתא עבד, פי' שאין לו יראה

פרשת פקודי

פוקד כזר, ערס פקודת המנין כזר נפקד בצרכה ע"פ משה. ושיב מלאתי קרוב לזה בזוהר פ' וז.

אלה פקודי המשכן. הנה למעלה הפסוק בין מלאכת המשכן למלאכת בגדי כהונה ע"י פרשת ואחרי תורה, ועכשיו הפסוק בין שניהם בחשבון של פקודי העדה דהיינו פרשת ואלה פקודי. וי"ל דקודם העגל כל ישראל ה"י קדושים וראוים להקדשת הקרצנות רק שזחר ה"י באהרן ובניו להיותם כהניו ולהלבישם בגדי קודש, ולא ה"י הבדל ביניהם רק השמן שנמשחו בו ובגדי הקודש אשר לאהרן ובניו, דהיינו עליהם ה"י שופע יתר שפע אלוקי מלמעלה מהשפעת שאר ישראל, לכן הפסוק למעלה בפי' ואחרי תורה, אבל לאחר העגל ה"י הבדל ביניהם החשבון, דהיינו כדאי במס' ב"ב (ע"ה ע"ב) על פסוק שאמר בלעם על בן יאמרו המושלים בואו חשבון, שהלדיקים מחשבין הפסד מלוא ושכרה, ורשעים אמרו אבד חשבון של עולם, לכן הפסוק עכשיו בין מלאכת המשכן לבגדי כהונה בפרשת אלה פקודי, דהיינו החשבון, שישראל טעו ולא חשבו וחתאו ע"י העגל והזכרו מלאכת המשכן לכפר עליהם, והכהנים עשו החשבון של מלוא ולא טעו בעגל, נמצא שע"י החשבון הם נעשו מוצדקים לקדושה. ואפשר לומר דלכך כסף פקודי העבודה נקרא בלשון שקל, שמורה שהמשקל שאדם מחויב לעשות משקל עם לשונו שידבר דברי תורה ומצות כמו דכ' (משלי י"ח כ"א) מות וחיים ביד לשון, ולכך נצרכו הלשון בין שתי חומות [כערכין ע"ו ע"ב]. ולכן נאמר באצרכם ויטע אשל (בראשית כ"א ל"ג) דידוע (שצאלף בית אי"ק בכ"ר, הא' הוב אחד, יו"ד עשרה, ק' מאה, תחלקו לעממים הא' בקי"ק) וכן מפרשין עשרה ממאה תרומת מעשר אחד מעשרה, וזהו החלק של גבוי, נמצא דאשל הוא אותיות שקל (שצאלף של אשל תחלקו לקי"ק) שלמד ארע"ה לאנשי דורו לשקול בפלס מאזנים דצריכה. וע"ז רמז דוד המע"ה שפתח ההלל לדוד ארוממן [תהלים קמ"ה א'] אצרכה שמך לעולם, וכיום ויזכך כל צר שם

אלה פקודי המשכן משכן העדות. איתא ברבינו בחיי המשכן עם ה' אותיות של המשכן בגמטריא ת"כ כמנין השנים שעמד בית שני, משכן בגמטריא ת"י כמנין השנים שעמד בית ראשון, העדה חסר וי"י בגמטריא תשי"ט כמספר שנים שעמד המשכן עד בנין הבית, והוא דבר נפלא. אלא ש"ל מ"ט חסר ה' ממספר בית שני עד שזריך לנרף ה' אותיות למספר ת"כ. וי"ל לרמז לחמשה דברים שהסרו בצבית שני כמבואר במס' יומא נ"ב ע"ב, ומרומז היצת ואכצרה [חגי א' ח'] שהכתיב הוא ואכצד חסר ה' והקרי ואכצרה עיי"ש.

אלה פקודי המשכן וגו'. יש לפרש דידוע דכל מה שעשה משה לא שלטה בו אימה ולשון לעולם, כאשר לא נעשה המשכן ע"י משה לבדו כ"א ע"י אנשים שהופקדו עליו, ע"כ עתיד הוא ליחרב, וזהו אלה פקודי המשכן זה הוא חסרונם של המשכן, עד שע"י אותו החסרון נחמשכן בעונותיהם ב' פעמים (כדאיתא ברש"י) והוא אשר פקדו משה ע"י איתמר בן אהרן הכהן ולא עשאו בעצמו.

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד על פי משה. לפי האמור במדרש [ע"י לקמן ד"ה והנה ערס] דרמז כאן שני משכנים, א', בית המדרש שבנו אותו סמוך למשכן ממוחר הנדבה. ב', משכן אהל מועד ממש, ע"כ אמר בכתבן אלה פקודי המשכן, בית המדרש, והוא פקד על פי משה שתלמידיו ישבו שמה ועוסקים בתורה על פיו, ופקודי משכן העדות הוא עבודת הלויים ביד איתמר, והיינו כי תלמוד תורה וצפרט דרבים חשוב עפי מעבודה כדאיתא במגילה ג' ע"א וע"ב. ועוד יש לומר כיון שאין הצרכה שורה בדבר המנוי [תענית ח' ע"ב], ועל כן אמרו [שם] הנכנס למיד גרנו גרין לומר תחלה קודם שימוד יב"ר שהשלה צרכה בכרי זה, ע"כ ה"ג ערס שפקד ומנה משה מספר הנדבה, ערס זה פקדו מרע"ה בפיו בתפלה וצרכה יב"ר שהשלה צרכה, ופקד לשון מחשבה, כמו ובי' פקד את שרה [בראשית כ"א א'], והיינו אשר

הקדמה לספר ויקרא

הם רק להרחיק עבודה זרה מלבבות עמו ישראל, לכן צוה כי יקטירו לשם שמים. לא כן קרבנות בית המקדש – המה ודאי לקרב העולמות ולחבר דודים – ומצאתי אחרי זה בדברי רלב"ג בתועליותיו במלכים על קרא ד"רק בבמות הוא מזבח ומקטיר" (מלכים-א ג, ג) – שאף שהיו מותרות אין בהם כונה עצמית, יעוין שם⁴. ומקור לזה הא דתנן ריש פרק

הקדמונים נחלקו בטעם הקרבנות: המורה אמר כי הוא להרחיק לב האדם מעבודה זרה¹. והרמב"ן (ויקרא א, ט) וסייעתו אמרו כי הוא לקרב כל כוחות העולמות. והוא ענין עלעקטרי רוחני, אשר בפעולות הכהן יעשה גבוהות בעולמות שונים כידוע². ואולי יש להכריע³, כי קרבנות במה

לשונו: בפעולות האלוהיות – רצוני לומר, הפעולות הטבעיות, יתבאר מהם ערמת השם וחכמתו... אי אפשר לצאת מן ההיפך אל ההיפך פתאום... והיה המנהג המפורסם בעולם כולו... להקריב מיני בעלי חיים בהיכלות אשר היו מעמידים בהם הצלמים... לא גזרה חכמתו יתברך... להניח מיני העבודות ההם כולם... והשאיר יתברך מיני העבודות ההם והעתיקם... לשמו יתברך... 2. לשון זו היא ביאור רבינו בדברי הרמב"ן וסייעתו, עיי"ש בדברי הרמב"ן בקטע המתחיל במילים: ואמת כי בפרשת הקרבנות, עד סוף דבריו. ועיין עוד בדברי הרבינו בחיי שם בקטע המתחיל במילים: אבל ענין הקרבנות, עד סוף דבריו. ובמחלוקת זאת עסקו כל גדולי המפרשים (הריטב"א בספר הזכרון, רבי יצחק עראמה בספרו 'עקידת יצחק', ר"י אברבנאל, ועוד) וכן שאר מפרשי המקרא (הספורנו, רש"י הירש, ועוד). 3. בין שיטת הרמב"ם הרואה בקרבנות פעולה להיגמל מעבודה זרה, ובין שיטת הרמב"ן הרואה בהם ענין חיובי בהחלט. 4. ויִאָהֶב שְׁלֹמֹה אֶת ה' לָלֶכֶת בְּחֻקֹת דָּוִד אָבִיו וְקַ

1. מורה נבוכים ג, מו: כבר אמרה תורה... שהמצריים היו עובדים מזל טלה, ומפני זה היו אוסרים לשחוט הצאן והיו מואסים רועי צאן... וכן היו כתות מן הצאב"ה עובדים לשדים, והיו חושבים שהם ישובו בצורת העזים, ולזה היו קוראים לשדים "שְׁעִירִים" (ויקרא יז, ז)... ולזה היו אוסרים הכתות ההם גם כן אכילת העזים. אבל שחיטת הבקר כמעט שהיו מואסים אותו רוב עובדי עבודה זרה, וכולם היו מגדילים זה המין מאד. ולזה תמצא אנשי הודו עד היום הזה לא ישחטו הבקר כלל... ובעבור שימחה זכר אלו הדעות אשר אינן אמיתיות, צונו להקריב אלה השלשה מינים לבד... עד שיהיה המעשה אשר חשבוהו תכלית המרי – בו יתקרבו אל השם... כן מרפאים הדעות הרעות, אשר הם חליי הנפש האנושי, בהיפך אשר בקצה האחרון... זהו הטעם בבחירת השלש המינים האלה לבד לקרבן, מתובר אל היות אלו השלש מינים גם כן נמצאים מאד... עכ"ל בפרק מו. ובפרק לב מן המאמר השלישי עסק הרמב"ם בטעמי מצוות הקרבנות באופן כללי (לעומת בפרק מו שעסק בפרטי הדינים), וזה

כן הנודר, הוא רוצה לגדור עצמו בנדר, אבל הוא מוסיף פשע, שכבר גדרתו התורה באזהרותיה המאירות עינים⁷, ודו"ק.

ובזה נתגלה לי סוד במה שחדש רבינו חיים כהן במגילה דף י', א, למאן דאמר לא קידשה לעתיד לבא, מכל מקום בבמה אסור להקריב, יעויין שם⁸, משום דאנשי כנסת הגדולה בטלינהו ליצרא

פרת חטאת (זבחים קיג, א): אין ריח ניחוח בבמה קטנה. הרי דקדשי במה אינם לריח ניחוח⁵. ובה יובן הא דאמר רבי נתן (נדרים כב, א): הנודר כאילו בנה במה (והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן). היינו שבמה הוא לגדור עצמו מעבודה זרה. אבל בזמן שבית המקדש קיים, הוא עושה רשע במה שגודר עצמו מעבודה זרה בהא דבונה במה, הלא ה' בהיכל קדשו ויכול להקריב במקדש⁶!

לבראשית ח, כ המבאר (ע"פ חז"ל) שנה הקריב בבית המקדש ולכן נאמר שם "ריח ניחוח" עיי"ש בדבריו. 6. ולכן הבמות נאסרו עם בנין בית המקדש, כי מה לו להתרכז ב"סור מרע", כאשר יכול להתדבק ב"עשה טוב". 7. ירושלמי נדרים ט, א: לא דייך מה שאסרה תורה, אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים? 8. תנאי היא, דתנן: א"ר אליעזר, שמעתי כשהיו בונין (בית שני) בהיכל עשו קלעים להיכל (קא סלקא דעתך במקום חומות היכל שיהא מזבח הבנוי בעזרה קרוי "אֶשֶׁר פָּתַח אֶהָל מוֹעֵד", שאלמלא כן לא היו מקריבין עד שיגמר הבנין. והם התחילו להקריב קרבנות משבאו שם בימי כורש כמו שכתוב בספר עזרא. ועד עשרים ושנים שנה אחרי כן לא נגמר הבית – בשנת שלש לדריוש האחרון – רש"י), וקלעים לעזרה, אלא שבהיכל בונין מבחוץ (שהיו הקלעים פרושים לפניו מעובי החומה שלא יכנסו הבונין לתוך ההיכל – רש"י) ובעזרה בונין מבפנים. וא"ר יהושע, שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית, אוכלין קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני אע"פ

בבמות הוא מְזַבֵּחַ וּמִקְטִיר. וז"ל הרלב"ג (בתועליות של הרלב"ג הבאות אחרי פרק יא במלכים-א): התועלת הראשון הוא להודיע שאין הכוונה בקרבנות ההזבחה וההקטרה, אך הכוונה בהם היא מה שיעידו עליו מסודות המציאות, אשר יעמדו עליו המיוחדים לזאת העבודה, המתבוננים בה באורך הזמן. ולזה לא יקובל בזה תועלת אלא כשנעשה על ידי הכהנים (ואין כהונה בבמה – י. ק.), אלא שהתורה התירה לעשות כל איש הישר בעיניו לזבח ולקטר בבמות עד בואם אל המנוחה ואל הנחלה, כמו שזכר בתורה, כדי שיתישרו לעבודת הש"י מפני מה שהוטבעו בו מהעבודות הנעשות לאלהים אחרים, יחשבו שלא יהיה הש"י אלוה אם לא יעבדוהו בזה האופן. ולפי שהעבודה הזאת הנעשית בבמות אינה מכוונת מצד עצמה בצד מן הצדדין, תמצא שזכר בזה המקום בשלמה שהיה מזבח ומקטיר... כאילו אמר שבזה הענין עשה מה שאיננו ראוים לעשות⁵. 5. ו"ריח ניחוח" הוא הדרגה של קרבנות בית המקדש: רש"י ויקרא א, ט ד"ה ריח ניחוח לה' – נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני. ועיין בדברי רבינו

* ועיין בפירוש רבינו לדברים יב, יג ד"ה פן תעלה עולותיך, איך שביאר פסוק זה במלכים.

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 15

ז אף על פי שהמקדש היום וכו'. צפרק בני העיר (דף כ"ח.) ופ"ק דינמות (דף ו'). ומ"ש מה שמירת שבת לעולם וכו'. לשון סיפרא:

ח ב'זמן שהמקדש בנוי וכו'. צפרק הרואה
(דף ק"א:) אהא דתנן לא יקל ראשו

הדפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 16

ויהי אחר הדברים האלה ר' שמעון אמר הא תנינן ויהי בימי על צערא
 אתמר ויהי אף על גב דלא כתיב בימי טפסי דצערא אית ביה, ויהי
 אחר בתר דרגא תתאה דכל דרגין עלאין ומאן איהו דברים כמה דאת אמר
 (שמות ד') לא איש דברים אנכי ומאן הוה בתר דרגא דא והאלהים נסה את
 אברהם דאתיא יצר הרע לקטרגא קמי קודשא בריך הוא, הכא אית לאסתכלא
 והאלהים נסה את אברהם את יצחק מבעי ליה דהא יצחק בר תלתין ושבע
 שנין הוה והא אבוי לאו בר עונשא דיליה הוה דאלמלא אמר יצחק לא בעינא
 לא אתענש אבוי עליה, מאי טעמא והאלהים נסה את אברהם ולא כתיב נסה
 את יצחק, אלא את אברהם ודאי דבעי לאתכללא בדינא דהא אברהם לא הוה

— ❖ ❖ ❖ — בהיר — ❖ ❖ ❖ —

סוד העקידה

עיקר תיקון המדות הוא שיוכללו הגבורות בהחסדים, והחסדים בהגבורות, וזה נעשה ע"י
 העקידה, כי אע"ה שמדתו מדת החסד כלל בתוכו מדת הגבורה, לעשות גבורה לשחוט את
 בנו, ויצחק אבינו שהוא בחי' גבורה, כלל בתוכו מדת החסד, ע"י שמסר עצמו לשחיטה למען
 אהבת הבורא ית', ולעשות רצון אביו שהוא בבחי' החסד

ויהי אחר הדברים האלה, ר' שמעון אמר הא תנינן ויהי בימי על צערא אתמר, ויהי
 אף על גב דלא כתיב בימי, טפסי דצערא אית ביה כשכחוז ויהי נימי צפסוק פירושו
 שהיה נער גמור, אכל כשכחוז ויהי כלל נימי היה דמדומי נער ולא נער גמור, וכן כאן היה
 קצת נער כדמפרש ואזיל, ויהי אחר בתר דרגא תתאה דכל דרגין עלאין שכאן צא המקטרג
 אשר מקום משכנו הוא אחר המלכות שהיא המדריגה היותר תחתונה מכל ספירות העליונים,
 והיות שרגליה יורדת מות צחוק הקליפות ע"כ עליהם נאמר שהם אחריה, וזה פי' ויהי אחר
 הדברים, שהקליפה שהוא אחר הדברים, ומאן איהו דברים ומי הדברים, זהו השכינה הק',
 ומציא ראייה שהשכינה נקרא דברים, כמה דאת אמר לא איש דברים אנכי שמה רצינו צרוב
 ענותותו אמר שהוא אינו בעלה דשכינתא, ומאן הוה בתר דרגא דא ומי הוא זה אשר הוא
 אחר דרגא זו של המלכות, ע"ז מפרש הפסוק, והאלהים נסה את אברהם, דאתיא יצר הרע
 לקטרגא קמי קודשא בריך הוא שהינה"ר שהוא אחר מדריגת המלכות גרם בקטרוגו
 שהאלקים ינסה את אברהם, הכא אית לאסתכלא צפסוק זה יש מקום עיון, והאלהים נסה
 את אברהם את יצחק מבעי ליה, דהא יצחק בר תלתין ושבע שנין הוה דהלא זה היה
 נסיונו של יצחק ולא של אברהם, דהא יצחק כבר היה בן ל"ז שנה, והא אבוי לאו בר עונשא
 דיליה הוה, דאלמלא אמר יצחק לא בעינא לא אתענש אבוי עליה ואזינו לא היה צר
 עונשים שלו, שחם היה יצחק אומר איני רוצה להשחט לא היה אברהם נענש עליו, מאי טעמא
 והאלהים נסה את אברהם ולא כתיב נסה את יצחק, אלא את אברהם ודאי דבעי
 לאתכללא בדינא שהנסיון לאע"ה היה חס הוא יכול להכלל צחוק עצמו מדת הגבורה שהוא

אתקרי (דף רלא ע"א) קשת גבורים חתים ומסטרא דימינא (יחזקאל א) כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כד אתחזי ביום הגשם אחזי רחמי, וכד אתחזי בלא מטרא אחזי דינא, מעורב בין מטרא ושמשא אחזי דינא ורחמי כליל והאי איהו ש מן שדי תלת ענפי אבהן דאינון יהו"ה אלהי"נו יהו"ה תלת שמהן לקבל תלת ענפי אבהן ובהון י"ד אתוון בחושבן ד"י מן שדי ולבוש דשדי מטטרון דהכי סליק בחושבן שדי ע"כ.

ע"כ רע"מ

זהר

אמר רבי יהודה לימא לן מר (ס"א מאלין) מלין מעליתא דראש השנה, פתח רבי שמעון ואמר (מלכים ב ד) ויהי היום, בכל אתר דכתיב ויהי איהו

— ❖ — זהר — ❖ — בהיר

הגבורה, וירוק מלד התפארת המערב אומס, ומסטרא דגבורה אתקרי קשת גבורים חתים ומלד שיש צתפארת גבורה אע"ג שיש צו כל מראות הקשת הוא נקרא קשת גבורים חתים, ומסטרא דימינא כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם ומלד הימין שהוא חסד נאמר על התפארת שהוא כמראה הקשת שיש צענן ציוס הגשם, כד אתחזי ביום הגשם אחזי רחמי כשנראה הענן ציוס הגשם מראה רחמים כי הגשם הוא צחי' מים שהוא צחי' חסד, וכד אתחזי בלא מטרא אחזי דינא וכשנראה הקשת צלא גשם אז מראה דין, מעורב בין מטרא ושמשא אחזי דינא ורחמי כליל וכשהוא מעורב צין גשם ושמס אז מראה תפארת שהוא דין ורחמים כלולים ציחד, והאי איהו ש מן שדי וזהו ג"כ סוד אות ש' מן שס שד"י כי שס שד"י הוא סוד היסוד כנודע, שהוא סוד הקשת צסוד ותשצ צאיתן קשתו כנ"ל, ואות הש' של שד"י רומז לשלשה גוויי הקשת שהם, תלת ענפי אבהן שהם שלשה ענפי האצות סוד חג"ת, דאינון יהו"ה אלהי"נו יהו"ה תלת שמהן לקבל תלת ענפי אבהן שהם השלשה שמות הוי"ה אלהי"נו הוי"ה שלשה שמות כנגד שלשה ענפי האצות, שם הוי"ה הראשון נגד חסד ואלקינו נגד גבורה והוי"ה השני כנגד תפארת, ובהון י"ד אתוון בחושבן ד"י מן שדי ויש צלשה שמות אלו י"ד אותיות כנגד אותיות הנשואות מן שס שד"י, ולבוש דשדי מטטרון דהכי סליק בחושבן שדי וסס שד"י הוא סוד יסוד דז"א דאצילות, והלבוש שלו הוא המלאך מט"ט צצריאה ששמו מטטרון עולה כמנין שד"י, ע"כ.

למה יש ב' ימים דראש השנה

כדי להמתיק דין הקשה של יום ראשון בדין הרפה של יום שני

אמר רבי יהודה לימא לן מר מאלין מלין מעליתא דראש השנה אמר ר"י לרבי שמעון תאמר לנו רבי מאומס דצריס טווצים צענין ראש השנה, פתח רבי שמעון ואמר ויהי היום פסוק זה נאמר צאיוצ א' פסוק ו', וכל הפסוק הוא ויהי היום ויצאו בני האלהים להתיצב

צער, ויהי בימי צער ודאי ויהי היום יומא דאית ביה צער ודא הוא ראש השנה יומא דאית ביה דינא קשיא על עלמא ויהי היום ויעבר אלישע אל שונם יומא דראש השנה הוה, ובכל אתר ויהי היום דא ראש השנה (איוב א) ויהי היום ויבאו בני האלהים יום ראש השנה הוה בכל זמנא תרין יומין אינון מאי טעמא בגין דלהוי יצחק כליל דינא ורחמי תרין יומין ולא חד דאלמלא ישתכח יחידאי יחריב עלמא ועל דא כתיב תרין זמנין ויהי היום ויהי היום.

— ❖ ❖ בהיר זהר ❖ ❖ —

על ד' ויצוא גם השטן צתוכס, ולהלן צאיוצ צ' פסוק א' כתיב עוד הפעם ויהי היום ויצאו בני האלהים להמליצ על ה' ויצוא גם השטן צתוכס להמליצ על ה', בכל אתר דכתיב ויהי איהו צער, ויהי בימי צער ודאי בכל מקום שנאמר ויהי הוא לשון צער, ואם נאמר ויהי צימי הוא צודאי צער, ויהי היום יומא דאית ביה צער וכאן שנאמר ויהי היום פירוש יום שיש בו צער, ודא הוא ראש השנה יומא דאית ביה דינא קשיא על עלמא וזהו ראש השנה שהוא יום שיש דין קשה על העולם שדנים העולם למעלה, ויהי היום ויעבר אלישע אל שונם יומא דראש השנה הוה וכן שם אלל אלישע היה יום של ראש השנה וע"כ נאמר ויהי היום, ובכל אתר ויהי היום דא ראש השנה ובכל מקום שנאמר ויהי היום הוא ראש השנה, ויהי היום ויבאו בני האלהים, יום ראש השנה הוה בכל זמנא תרין יומין אינון בכל פעם הוי ראש השנה שני ימים, אפי' צארץ ישראל (עא). מאי טעמא בגין דלהוי יצחק כליל דינא ורחמי מ"ט שהם שני ימים, כדי שמדת יצחק שהוא מדת הגבורה יהיה נמתק ע"י התכללות דין ורחמים, כי יום הראשון הוא צסוד לאלה דין הקשה ויום שני צסוד רחל דין רפה, וע"י התכללות שניהם נמתק דין הקשה של לאלה צדין הרפה של רחל, תרין יומין ולא חד, דאלמלא ישתכח יחידאי יחריב עלמא וע"כ הם שני ימים ולא יום אחד, כי אם היה נמלא יום אחד לצד, היה העולם נחרצ מחמת תוקף הדין, ועל דא כתיב תרין זמנין ויהי היום ויהי היום וע"כ כתיב צאיוצ שם שני פעמים ויהי היום, לרמוז שהם שני ימים.

תחלת הדין שדנים בראש השנה

דין הראשון שדנים האדם הוא אם היה מכבד שמו של הקב"ה והתורה ועבדי ה', והיה חש על כבוד הבורא ית' שלא יתחלל בעולם

— ❖ ❖ בהיר בשחקים ❖ ❖ —

(עא) חוץ בזמן שהיו מקדשים החדש עפ"י ראייה ובאו העדים קודם המנחה, וכן אחר ריב"ז קבלו עדים כל היום.

ישמש צעיני הגשמי. וזה היה צאדם הראשון קודם החטא היה משתמש צעיני השכל ולא ראה כלל אם הוא ערום, אולם לאחר החטא התחיל להסתכל צעיני צער וראה כי הם ערומים. (מכתי"ק).

*

הבן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת. ענין התאווה הוא צד' סוגים, הא' שהוא צאמת טוב וערב למאכל, והב' צעם אינו טוב אך מחמת כי התורה אסרו לזה היצר הרע מסיתו לעצור, על דרך מים גנוזים ימתקו (משלי ט, יז), וגדול המצוה ועושה כו' (קידושין ל"א ע"א). וזה הבן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת, שצאמת מה שאכלת לא מצד שהערב הוא צעם, רק מחמת שצויתך לבלתי אכל ממנו אכלת. (מכתי"ק).

*

בשם הרב הצדיק מוזאקעלעו ז"ל (עי')

ליקוטי מהרי"ל פ' תולדות ד"ה והי' כאשר

תריד) ויהי הצל רועה לאן וקין היה עובד אדמה. ידוע בגמרא (מגילה י" ע"ב) ומדרש (בראשית רבה מב, ג) שכל מקום שנאמר ויהי הוא לשון צער, והיה לשון שמחה. והנה צאמת תכלית צריחת העולם היה צשזיל האדם לעצוד השם יתצרך, כמו שנאמר (ישעיה מג, ז) כל הנקרא בשמי לכבודי צראתיו יצרתיו, לעשות רצוני ולשקוד על התורה והעבודה יומם ולילה, אך אמנם לא תוהו צראה לשבת יצרה שם מה, יח) וטוב תורה עם דרך ארץ (אבות פ"ב מ"ב), והאדם צריך לעסוק גם כן צמשא ומתן להחיות את נפשו ולזון בני ציתו, ועושה צדקה ככל עת (תהלים קו, ג) זה המפרנס אשתו וצניו (כתובות נ')

מרדנו צו (דניאל ט, ט), כי המרד הוא גדול מאד, וצוה יודע כי לד' הרחמים והסליחות. ולזה צתימה אמר וכי גדול עוני מנשוא, הלא הרחמים שלך גדול מעון שלי. (מכתי"ק).

*

בפתח חטאת רוצן. נושים או מצקשים מהאדם יתחלפו, והחילוף ניכר במקומות הנמצים עליו לצקש, כמו העני אשר צא אל צע"צ, מצוקשתו הוא פרוטה או פרוסת לחם וניצב ועל הפתח כעני צפתה, איש מכוזב צא אל השולחן ומקרב עצמו אל צע"צ, צעל חוצ צא צשטר חוצו עומד בעזות והולך צתוך הבית אנה ואנה ותוצע חוצו, וכולם לא צאו רק צעצור עסק ממון, רוצה העומד צפרשת דרכים הוא צא על עסקי נפשות ולכך עומד צתוך היערות אלל הדרכים. לזה העידה התורה שהיצר הרע לא כן מעשיו וידעו כי מעשיו מרים עד מאוד, שהוא לפתח חטאת רוצן עומד על הפתח כעני, ותשוקתו הוא אליך ונפשך הוא מצקש כרוצח העומד על פרשת דרכים ומצקש להורגך על משכבך, כמאמר שמואל צ' ד' (יא) אף כי אנשים רשעים הרגו איש צדיק על משכבו וכו', (וכמו שמצינו צוהר הקדוש פ' ויצא דף קמ"ח ע"א). (מכתי"ק).

*

ותפקחנה עיני שניהם. קושית הרמז"ם (מורה נבוכים, ח"א פ"ב) איך שמדרך החטא להפיל את האדם ממדרגתו ואיך כאן הוא להיפך. אך י"ל צ' סוגי עינים נצראו בעולם, א' עיני צער, וא' עיני השכל, ובעת השתמשות צעיני השכל לא ישיג כלל עיני עולם הזה כי יראה ולא ירגיש ענין עולם הזה כלל, ואמנם צנפול האדם אז

יעסוק זה וישמור אותה וכו'. אם בחקותי וגו' ועשיתם אותם (ויקרא כו, ג). פרשת ויקהל (שמות לה, א) אלה הדברים וגו' לעשות אותם. גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה (אבות פ"ו מ"ז) שנאמר (משלי ד, כב) כי חיים הם למוצאיהם, על דרך הארון נושא את נושאיו (סוטה ל"ה ע"א). וזה אשר קדשנו כו' לעסוק בדברי תורה (ברכת התורה) ולא אמר ללמוד תורה, וגם במשנה (אבות פ"ד מ"י) הוי ממעט צעק ועסוק בתורה, עסקת בתורה (יומא ל"ה ע"ב). (מכתי"ק).

*

קושית הפרדס יוס הדין הגדול אחר גן עדן, וגם ספרי המתים פתוחים לפניו. אך גם בישיבת גן עדן יש בחירה במקצת, גם במלאכים יש בחירה כמו שמצינו (נדרים ל"ט ע"ב) בשמש שלא רצה לזרוח במחלוקתו של קרח ועדתו, וזה פירוש מחיה המתים (תפלת שמו"ע) שנותן בהם חיות הקדושה לעצדו בגן עדן, כמ"ש צען החיים שצריך התעוררת מלמעלה בסוד אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי (סנהדרין כ"ב ע"ב), וכן מצינו צנצות היזרעאלי (שבת קמ"ט ע"ב) שיצא מגן עדן. וזוהי נתקיים הפסוק (בראשית ב, טו) ויניחם בגן עדן לעבדה ולשמרה. (מכתי"ק).

*

ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו. יש לדקדק כפול הלשון שם חלקים בדבור אחד. אך הנה הצדיק נקרא בשם אלהים כמו שכתוב (שמות כב, כז) אלהים לא תקלל. וזה שצריך אותם השם יתברך ויאמר להם שיהיה להם אך בניס צדיקים, וזה אלהים פרו ורבו, בחינת צדיקים תפרו ותרבו.

ע"א). אמנם החילוק וההפרש בין צדיק לרשע עוצד אלהים לאשר לא עצדו (מלאכי ג, יח), כי הצדיק אף שגם הוא עוסק במשא ומתן עם כל זה הוא אצלו כמו אונס ובעל כרחו, כי חפצו ותשוקתו היה לצל ימוש ספר תורה מפיו, אולם ההכרח כל יגונה, אך באמת הוא אצלו כמו נער צעת ציטולו, לא כן הרשעים אשר מאסו בתורת ד' והם רודפים אחר תאוות ותענוגי עולם הזה צחשק נמרץ כנצי רץ לדרכו. וזה מרמו הפסוק ויהי הצל רועה צאן לשון נער, צעת אשר היה רועה צאן היה צנער גדול כי חפצו היה לשקוד על התורה ועבודה (או לישב בגן עדן ולע"ג צעות צאן), וצקין כתיב וקין היה עוצד אדמה לשון שמחה, לכן וישע ד' אל הצל ואל מנחתו ואל קין לא שעה (ע"כ). [וזה פי' תחת אשר לא עצדת את ד' אלהיך בשמחה (דברים כח, מז)].

*

וזהב"ל הציא גם הוא וגו'. הפי' בזה על פי מ"ש שעיקר הכוונה בקרבנות הוא בחינת מסירות נפש. וזה פי' והצל הציא גם הוא, שהציא הקרבן בכוונה זו במסירות נפש, כי גם בעצמותו היה הצל מוכן להציא את עצמו וגופו, בזה הכוונה הציא מנחה לד', והצן. (מכתי"ק).

*

ויניחם בגן עדן לעבדה ולשמרה. במדרש הנעלם (זוהר חדש פ' בראשית) ר' שמעון אמר הניח הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון בגן עדן ונתן לו תורתו לעבוד זה ולשמור מצותיו, הדא הוא דכתיב (בראשית ב, ט) ועץ החיים בתוך הגן, וכתיב (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה, אמר הקדוש ברוך הוא כשיהיה לו לאדם הנאה בגן זה

ויקהל

א וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת אִתְּם:

ויקהל. ^{104/08/2018} כתיב לעיל כי קרן אור פניו וסמך ליה פרשת שבת לומר שאינו דומה קירון פנים של שבת לשאר הימים ¹ (נ"ר יא ז).

ואמר ויקהל לפי שבא לומר פרשת שבת, רמז בשבתות ויו"ט נקהלים לשמוע הדרשה (יל"ט ס"א רמז סח) ².

אלה הדברים. דרשו מכאן (שנא לו): לשלשים ותשע מלאכות לשבת כמנין אלה. ודברים משמע שנים וה' דהדברים לרבות א' הרי ל"ט. ואפילו דבכמה מקומות כתיב אלה הדברים ולא דרשינן ליה, שאני הכא דכתיב במלאכת המשכן (פסוק ד) זה הדבר ושני הכי לכתוב אלה הדברים לדרשה.

לעשות. אותיות ל' תשע, וחסר ו"ו, לומר ל"ט מלאכות יעשו אותם בו ימים ולא בשבת ³. וכן ⁴ אשר ברא אלהים לעשות (נראה נ ג) הכתוב בויכולו תמצא עשיות ⁵ ובריאות ⁶ ומלאכות ⁷ והויות ⁸ והוצאות ⁹ והבדלות ¹⁰ כולם ל"ט, לומר ל"ט מלאכות הן חוץ מתולדות. וכן תמצא מ"ויקהל" עד "לא תבערו אש וגו' ביום השבת" (פסוקים א-ג) ל"ט

המדרש. ועפ"י דברי הילקוט פי' האוה"ח מד"כ "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם" דלכאורה כיון שלא אמר במצוה זו אלא ענין שבת, איך יוצדק לאמר עליו תעשו. ואולם לפי הילקוט יתבאר הכתוב על נכון, ויקהל משה וגו' ויאמר אליהם "אלה הדברים" פירוש, הקהלת העדה ודרשת התורה "צוה ה' לעשות אותם". וע"ע להלן הערה 15.

3. כ"ה בפי'ה"ת לרי"ח ועיין לעיל לא, ד ובהערות שם. ובפי' הרוקח כתב לרמז זה בבראשית ב, ג עה"פ אשר ברא אלהים לעשות וז"ל: לעשות יש בו ל' ותשע רמז מ' מלאכות חסר אחת. ומדאיכא אבות מכלל דאיכא תולדות לכך סמך לו"אלה תולדות".

4. האי "וכן" לא קאי אמילת "לעשות" שבויכולו אלא קאי ארמז של ט"ל מלאכות ממה דכתיב כמעשה בראשית עד סוף ויכולו (עטור בכורים). ואולי צ"ל "וכן עד".

5. א, ז, טז, כה, כו, ב, ב (תרי) ג. 7 תיבות

6. א, א, כא, כז (תלת). ב, ג. 6 תיבות

7. ב, ב (תרי), ג. 3 תיבות

8. א, ג, ה (תרי), ז, ח (תרי), ט, יא, יג (תרי), יט

(תרי), כג (תרי), ל, לא (תרי). 17 תיבות

9. א, יב, כד. 2 תיבות

10. א, ד, ו, ז, יד. 4 תיבות

ס"ה 39 תיבות

שבארון. וכן במצודות דוד פירש הפסוק כדברי רבינו: ושם וגו' במחנה ישראל הלך חביון עזו, הם הלוחות שהיו מאז חבויים וגנוזים במרום הנחונים בארון הנקרא עז כמ"ש אתה וארון עזך (תהלים קלב, ח). ובס' עיטור ביכורים כתב שפירש"י שם שקרנים מידו לו קאי על קירון פניו של משה. אך המעיין בד' רש"י יראה שלא כתב כן אלא הביא ראיה מהפסוק כי קרן עזו פניו שהוא לשון מאור. ובתנחומא תשא לו מניין זכה משה לקרני ההוד ארז"ל מן המערה וכו' וכן הוא אומר קרנים מידו לו ושם חביון עזו. ועיין בס' "קישוטי תורה" כאן מה שכתבנו בזה.

1. ובאוה"ח פירש הסמיכות "כי לצד שראו כי קרן עזו פניו וייראו מגשת אליו, לזה הוצרך להקהיל את כולן לבל ימנעו קצת מהמורא. וזה שדקדק לומר "כל עדת".

2. ויקהל משה. רבותינו בעלי אגדה אומרים מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה ויקהל אלא זאת בלבד. אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברכים הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת ולכנס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר וכו' מכאן אמרו משה תקן להם לישראל שיהיו דורשין בעניניו של יום, הלכות פסח בפסח וכו' ע"כ, ועיין בכתב סופר עה"ת ביאור נאה בד'

תיבות, חוץ ממלת "השבת"¹¹. הזכיר לא תבערו לפי שצריך הבערת אש למלאכת המשכן לבשל סממנין ולצבוע ולצרוף כסף ונחושת וזהב¹².

ב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קָדֵשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַיהוָה כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת:

ששת. בגימטריא ארבעים חסר אחת¹³.

ג לֹא תַבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מַשְׁבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת: ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עַדְתִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר:

לא תבערו אש. אמר הקב"ה אור שלי, פירוש, של גיהנם, שובת בשבילכם (סנהדרין סה:)¹⁴, גם אור שלכם יהא שובת.

השבת. ויאמר. ר"ת וס"ת תורה לרמזו שעיקר התורה בשבת כשאדם פנוי מעסקיו (מנדל"ר ה)¹⁵.

ה קָחוּ מֵאֲתָכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כָּל נָדִיב לְבוֹ יְבִיאַה אֶת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת:

יביאה את תרומת ה'. היה לו לומר "יביא"¹⁶, אלא בשביל שמדבר בנדבת משכן שמתנדבים תכשיטי זהב וכסף כלי הנשים אמר "יביאה", פירוש שלא יביא משל תכשיטי אשה אלא מרצונה (ערכין כד.)¹⁷. לבו יביאה. בגימטריא לב הוא והיא.

כב וַיָּבִאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל | נָדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וְנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלִי זָהָב וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הָיָה תְּנוּפֶת זָהָב לַיהוָה:

ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו. בגימטריא אז איש ואשתו באים יחד¹⁸.

הַחֲתוּמָה/סֵמֶן

לפני הקב"ה רבש"ע כשיכנסו לארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו ואני מה תהא עלי. אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו שהם בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בך. וע"ע מש"כ בהערה 2 וצרפהו לכאן.

16. בס' מושב זקנים בשם הרא"ש: כמו יביא את תרומת ה', כך דרך הפסוק (לעיל ב, ו) ותפתח ותראהו את הילד. ולפי מש"כ רבינו להלן לח, כד דהביאו ה' מיני זהב, אפשר דלזה רמז ה' היתירה כאן (בן יאיר). ועיי"ש רמב"ן לה, כב.

17. אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך עצמו אין לו בכסות אשתו וכו'. ובספורנו פירש דצריך דעת הבעל שאין מקבלין מן הנשים לצדקה אלא דבר מועט. ובס' פנים יפות כיוון לד' רבינו והוסיף דכמו"כ אין האשה יכולה למכור בלא רשות בעלה אבל מ"מ עיקר ההקדש היה מן הנשים שהתכשיטין קנויין להן בחיי בעליהן אלא שצריך רשות הבעל, לכך כתיב "על הנשים" דמשמע שהן העיקר. ועיין צנפת פענח עה"ת. 18. אולי כוונתו דכאן מוכרחים היו לבא יחדו להראות כי הנדבה היא מרצונה כמש"כ רבינו לעיל מיניה, משא"כ כשהקהילם משה. וכ"כ באור החיים בריש הפרשה. ובדרך זו פירש בעל עטרות

11. לרמז שתעסוק בהם בימי חול ולא בשבת.

12. כוונתו לתרץ לפי פשוטו למה יצאת הבערה מכלל ל"ט אבות מלאכות. ועי' שבת קו, א מה לי לבשל פתילה מה לי לבשל סימנין. וכתב בפע"ר שהזהיר על ההבערה לפי שהיא מצויה ביותר. וע"ע בעטרות אד"ר דאולי קמ"ל למ"ד (יבמות ו, ב) הבערה ללאו יצאת דאפ"ה לא נדחת מפני עבודת המשכן, עיי"ש.

13. כוונתו לרמז כי ל"ט מלאכות יעשה בששת ימי המעשה ולא בשבת. ובזה סרה תמיהת עטרות אד"ר, עיי"ש.

14. ועיין ב"ר יא, ו וביל"ש איוב רמז תתק"ו. ועיין לעיל לא, יז ד"ה וינפש. ובתקוני זהר קכה נורא דגיהנם דעלה אתמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם.

15. אע"פ שאתם עושים מלאכה כל ו' ימים, שבת יעשה כולו תורה וכו'. ובירושלמי שבת פט"ו ה"ג לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בד"ת. ובפס"ר (פ' תליאת דעשרת הדברות ט) לא ניתנה השבת אלא לתלמוד תורה וכו' עיי"ש. ועיין שו"ע או"ח סי' רצ, סעיף ב בהג' רמ"א. והרמז ב"השבת ויאמר" לומר ד"ת בשבת, כנ"ל. ובטור אורח חיים סי' ר"צ מביא דברי המדרש אמרה תורה

זכות שלש הקופות שבמקדש. שכל אחד משלשה סאה / שבהם התקבצו השקלים לקניית הקרבנות, שורים פטומים וכבשים / ועתה נלקחו מאתנו ואין עוד פְּמָה לכפר על עון בצעי.

מדת ב' שופרות היו במקדש, על א' כתוב "תקלין חרתין" ועל הב' "תקלין עתיקין" / ובהם נתנו הנדבות עד שנתקבץ הון עתק / וזה כבר כמה שנים שהם סרו ונעתקו מאתנו.

המון רב ועצום השוטף כנהר שהיה חוגג בבית המקדש / נתפזרו כולם ונשארתי בדד כעץ גבוה העומד יחידי בראש ההר / וירושלם וביהמ"ק אשר צדק ילין בס, נחרבו כעיר הנדחת.

נא, קרא את ישראל הנמשלת לצפור נודדת לשוב לבית המקדש(יט) / והרם ראש בני הנשואים מרחם כמאז ומקדם / ואז תמנה עליהם ראשים, שבעה רועים ושמונה נסיכי

אדם(כ).

אוצר החכמה

חזן עד אָשָׁא ראש. כְּמוֹ מֵרָאשׁ. לְהַקְדִּישׁ לְקָדוֹשׁ:

וּבִכָּן וּלְךָ תַעֲלֶה קְדוּשָׁה כִּי אַתָּה קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

לפי שיש במצוה זו מספר בני ישראל ומשקל מחצית השקל, סידר פיוט זה לְשַׁבַּח לה' שנתן לנו התורה שנרע לנו על ידה כל חכמת המספר והמשקל והמדירה, והכל עשה למען ישבחוהו כל אחד כפי כחו ונערץ ונקדש בעליונים ובתחתונים.

אז רֵאִיתִי וּסְפַרְתִּי. וְהִכַּנְתִּי וַחֲקַרְתִּי. אז בתחילת בריאת העולם הסתכלת בתוה"ק וְשָׁמַתְּ בספר, והכנת בסדר

שי – דורון וקרבן. מריאים – שורים פטומים. ושיים – וכבשים. בצעו – עווני. מעתיקין – נקבצו להון עתק. מגי – ממני. עתיקין – ישנים, או מל' נעתקו. עוצם – כמו עצום. בתודין – עץ גבוה. צדק מלוני – בינוי לירושלם וביהמ"ק. שוערר – נחרב.

וספרת – מל' ספר, והוא פסוק באיוב (כ"ח ב'): או ראה ויספרה הכינה וגם חקרה.

לך נביטך אֵנָן ואֵנָן וכתיב בתריה זכור את אשר עשה לך עמלק ע"ש. י"ג לְרַשֵּׁעַ נִשְׁקַלְתִּי, דהיינו שע"י מטא זו הוכרעתי לרשעה ולטובה.

(יט) יש שפירשו דקן לפור רומז לבית המקדש, דהיינו שתכין הציהמ"ק לבנותו צמרום הרים.

(כ) עיין במג"ך מכה (ה' ד'): והקמנו עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם, ונמסכת סוכה (נ"ז ע"ב) מפרש שמוניהם ע"ש.

וּמִדַּדְתָּ וְכִלְתָּ וּשְׁקַלְתָּ וְאַמְדַּת וְצִבְרָתָּ.
וּפְקַדְתָּ וְחִשְׁבַתָּ וְסַכַּמְתָּ. וּמִנִּיתָ וְסִפַּרְתָּ.
וְקִצְבַתָּ וְחִרְצַתָּ וְגִזְרְתָּ. וְטַפַּחְתָּ וְשַׁעַרְתָּ.
וְהִבַּטְתָּ וְהִבַּנְתָּ. וְהִשְׁפַּלְתָּ וְשָׂרַתָּ וְסָקַרְתָּ.
וְכַתַּבְתָּ וְחִרְטַתָּ וְחִקְקַתָּ וְצִיַּנְתָּ וְחָרַתָּ.
וְלִמַּדְתָּ וְהוֹדַעְתָּ וְחִוִּיתָ וְהוֹרִיתָ וְגִזְרְתָּ.
וְצִוִּיתָ וְקִרְאָתָּ וְעִנִּיתָ וְדִבַּרְתָּ וְאַמַּרְתָּ:

כָּל מִנְיָן וּמִפְקָד וְחִשְׁבּוֹן וּמִסְפָּרָיו. כָּל
מִשְׁקָל וּפָלֶס וְכִיס וְגִזְרָיו. כָּל פִּיל לַח
וְיָבֵשׁ וּמִשׁוּרָיו. כָּל קו וְקִצָּב מִדָּד
וְשַׁעוּרָיו:

הֵיאֵךְ לְדַקְדָּק חֶשְׁבּוֹן לְכָל דָּבָר. לְבַל
יִגְלֹם חֶשְׁבּוֹן וַיִּשְׁטֹף וַיַּעֲבֹר: מִתְחִיל
בְּמִדֵּיָה מִחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. עַד שֶׁהוּא
מְכַלָּה בְּאַצְבָּע הַקְּטָנָה:

20/11/2019

דֶּרֶךְ יוֹם הוּא בַּעֲשֹׂר פְּרָסָה. וְאַרְבַּעַת
מִיל הֵיא כָּל פְּרָסָה: וּמִדַּת הַמִּיל
שִׁבְעָה וּמֵחֻצָּה רִיס. וּבְשָׁלְשִׁים קָנִים
הוּא קִצָּב הָרִיס:

וְשִׁיעוֹר הַקֶּנָּה שֶׁשׁ אַמּוֹת וְזֶרֶת. וְכָל
אִמָּה מוֹדַדַת שְׁלִישׁ בִּזְרֶת: וְהִזְרֶת

נכון, וחקרת מצפוניה. ומדדת, וכלת
(גם לשון מדידה), ושקלת, ואמדת
באומד, וצברת, ופקדת, במפקד
ומספר, וחשבת, החשבון, וסכמת
הסכום, ומנית המנין, וספרת מספרם,
וקצבת הקצבה, וחרצת, וגיזרת
לגזרים ^{החכמה} שיפחת, ושיערת שיעור,
והבטת, והבנת, והשכלת, ושרת
בראיה, וסקרת, בסקירה, וכתבת,
וחרטת בחריטה, וחקקת בחקיקה,
וצינת בציון, וחרת חרותים, ולימדת,
והודעת, וחווית דעתך, והורית הוראה,
וגזרת גזירה, וצוית, וקראת, וענית,
ודיברת, ואמרת.

כל מנינים ומספרים וחשבונות
שבעולם / כל מיני משקלות ואבנים
הנתונים בכיס וחלקי המשקל / כל
מיני מידות לח ויבש וכלי המידה
שלהם / כל מיני קוים וקצבות
ומדידותיהם ושיעוריהם.

כדי שנדע בדיוק חשבון כל דבר / ולא
יהיה הדבר סתום כגולם ויהיה שוטף
ועובר מהעולם בלי חשבון / החשבון
מתחיל במדידת אורך של מהלך כל
העולם שהוא חמש מאות שנה /
ומקטין והולך עד שמודד כמה
אצבעות יש במהלך זה.

דרך מהלך אדם בינוני כיום אחד הוא
עשרה פרסאות / וכל פרסה הוא ד'
מיל, דהיינו ארבעים מיל ליום /
ושיעור המיל הוא שבע וחצי מרת
הריס, דהיינו שלש מאות ריס ליום /
ושיעור הריס הוא שלשים קנים,
דהיינו תשע אלפים קנים ליום.

ושיעור הקנה שש אמות ועוד זרת /
ובכל אמה יש שלשה זרתות, נמצא
הקנה הוא י"ט זרתות שהוא ע"א אלף
זרתות ליום / ושיעור הזרת הוא ב'

וכלת — ענין מדידה. וצברת — מל' הכתוב ויצבור יוסף בר. וסכמת — מל' סכום וחשבון. וחרצת — ל'
בידור, וגיזרת — וחתבת. ושרת וסקרת — ל' הבטה וראיה, וחווית — והגרת. ופלס — שם מדה, וכיס — ל'
משקל, כי אבני המשקל נתונים בכיס. וגזריו — חלקים של המשקל. ביל ומשוריו — הם מרות.

הקדמת הרב המחבר לכבוד הספר מדבר

026082002000

שבכתב המיוחס לעין כמ"ש דברים שבכתב כו'. ותושבע"פ מיוחס למוח שיוכיר אותה ורזין דאורייתא המיוחס ללב וצריך להיות עמל ויגע הרבה לברר וללבן התורה הקדו' וביראת ה' ובענוה ושפלות ועי"ו אשריך וטוב לך בעוה"ו ועוה"ב שני עולמות הנ"ל בתקין הגוף והנשמה ע"י גופי תורה ונשמתה. והארכתי שם בזה תורה שבכתב נגד חמה שהיא ג"ן סדרי' כמ"ש בת"ז ע"פ גן בעול כו' ותושבע"פ נגד לבנה המקבלת מורה שבכתב כמו לבנה שמקבלת מאור החמה. וז"ש הנחמדים מזהב ומפו רב זהב נגד חמה ונגד תורה שבכתב שהיא ד' ספרים כמ"ש במסכת שבת קט"ו ע"א חצבה עמודית שבעה אלו ד' ספרי תורה וכו' במדרש פ' שמני' ובבב"ר פ' ס"ד והוה זהב שהן כפולין נגד פנים הטהור והיפוכו שהוא ה"ב. ופז נגד תושבע"פ בחי' לבנה חושב"פ: וז"ל ביארתו מ"ש בשבת פ"ח א'. האי צדוקא דקא חזי' לרבא דקא מעין בשמעתתא ויתבה אצבעתא ידי' תוחי כרעא וקא מיין בהו וקא בעמ' אצבעי' דמא א"ל צמא פזיזא דקדמתינו פומיכו לאודיניכו וכו' ר"ל דהמון כפר בתורה שבע"פ שהוא שמעתתא ולכן קראו פזיזא מבחינת פז שהוא הלבנה תושבע"פ וזה כל עיקר יגיעתינו ועמלינו לברר ולחזור לתושבע"פ ולשוב מים קדושים ממעיני הישועה הוא ים התלמוד הקדוש יו"ט אבהן דעלמא רבותינו הקדמונים נוחי נפש. אשר השתמשו בשימושה של תורה וסקלו וטרו הרבה בשני התלמודים הבבלי והירושלמי. ע"פ שכלם הוה וזהיר ורועה חכמת לבבם שה' לבן כפתחו של אולם וע"פ קבלתם מרבותיהם שחם וגירסתם ופירושה בכל הסוגיות ואסקי שמעתתא אליבא דהלכתא גברותא ורבבתי וקבעו בעלי אסופות כמסמרות נטועים הלכות פסוקות על כל סדרי התורה שבע"פ. וראשון בקדוש ה' האדם הגדול הגאון משה איש אלקים רבינו הרמב"ם ז"ל בחיבורו ספר משנה תורה הלכות קבועות וסדירות. תורה חתומה נתנה ואחריו קמו רבותינו בעלי הש"ע הגאונים מרן ב"י ז"ל ומור"ם ז"ל. והעריכו ארבע שולחנות בכל הדברים הנוהגים בזמן הזה ע"פ לשונו של הרמב"ם ז"ל והוסיפו חידוש דינים שנתחדשו ונתוספו מגאונים אחרים שהיו בימיו של הרמב"ם ז"ל וחלקו עליו או מגאונים שהיו אחריו והמה האירו את עיני כל ישראל להורות הלכה למעשה ואחריהם כל גדולי גאוני האחרונים ז"ל ויבשרו אחרון הגאונים בזמן רשכ"ה גאון הגאונים רבינו אליהו החסיד ז"ל מו"ל ז"ל אשר פירש סליתו על ארבע שולחנות וחיברם להתלמודים וספרי התנאים ורבותינו הראשונים והאיר עיני כל החכמים בהכרעותיו בעומק דעתו הקדושה. מ"ה טוב ויפה אף נעים מעשה השולחן הטהור בו מלכים ימלוכו בו שרים ישורו בו נגידים ידברו כולם נכוחים למבין ישרים למוצאי דעת אמנם כל אלו השרים ומלכים ורבנן קדישין הניחו מקום שיר פאה לעני' שבישראל כמוני באשר לא הכניסו בשולחנם כמה הלכות בהלכות א"י לא סדרם תאור והש"ע והאחרונים והמה הלכות פאה ולקט' ושכחה והלכות דמא' והלכות שביעית ונתתי אל לבי לאמר אעשה גם אנכי ביחתי בית ישראל ואלקט פאה בשדה אחרי העומרים כי אולי מקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו למען יושלם שלימות מעשה הארבע שולחנות ויעזבו גם המה הלקט והשכחה והפאה לעני' כמוני:

והנה סעיפי ישיבוני לסוג אחר מזה באמרי מי אנכי לעמוד במקום גדולים הראשונים כמלאכים אשר לבן פתוח כאולם ואם גדולים האמוראים הקדו' אמרו על עצמן שלכן כמחט נקב סדקית וכסיכתא בגודא לגמרא וכאצבעיתא בקירא לסברא וכאצבעתא בבירא לשכחה אנן מה עניי בחרייהו אשר אף לחמוריהם אין אנו יכולים להעריך ערכנו ואיך יערב אל לבי לגשת אל הקדוש פנימה:

ברם ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה כי חובה לאדם לספר מעללי ה' וכל אשר מביא על האדם יסורים וצרות ואשר עוור בנפלאותיו. כמ"ש בנחמה פ' בא וז"ל כגוונא דא חובה הוא על ב"ב לאשתעי תדיר קמי קב"ה לפרסומי ניסי' בכל אינון ניסי' דעבד וכו' עיי"ש. ובכן גם עלי חובה להזכיר היסורין וצרות שעברו עלי ביסורי א"י. כמ"ש יסור יסרני גם ולמות לא נתנני. וי"ל בשנת תקנ"ה בשבוי ממדינתנו אחרי עזוני הרחמן ויסדתי יסודות קבועות לישוב ארצינו בכל גלילותינו. ופגעתי בזמן צרות המגפה בגליל הק' ר"ל לא תקפץ ותעשה בני אדם כדגי הים ר"ל ויברחו אנשים רבים למדברות וליערות בשיירות גם אני ובני ביתי נסענו לעה"ק ירושלים ת"ו ואני בדרך מתה עלי נות ביתי אשת נעורים הצנועה יראת ה' מרת העני' תנצב"ה ביום ה' סיון. ואקברה בדרך בעה"ק שפרעם תוב"ב ובבואי עם כב"ב לעה"ק ירושלים ת"ו. גם שם מצאתי מחדרים אימה וחשיכה עלה מות בחלוננו. ושמה גלקיתי ככפלים בעו"ה בני יצאוני ואינם בחורי חמד חמודי לבבי בראשונה החל הגוף ונלקח חתני המופלג השנון וי"ש כמו"ה יואל בן לאתו צדיק מהו' המנוח מהו' יידל ז"ל ביום כ"ז תמוז בן ט"ב שנה ואחריו נפטרה בתי הצנועה מרת לאה נ"ע בת ח"י שנה ביום י"ד אב ונשרה ממנה תינוק יונק תבן יקר לי בכדי המופלג כמוהו' אליהם יקר וסבלתי יסורין רבים לגדלו עד ה' בן כ' שנה ונלקח ג"כ ממני במוצאי חג דמוצאי שביעית תקצ"ד ואח"כ נפטר בני הנחמד כמר נחמן עש"ק ט"ו אב. ובתי הנחמדה מרת אסתר נפטרה י"ד אב ואח"כ נפטר בני הנחמד

ברוך אלהי ישראל מעולם ועד עולם מעולם העליון שבכולם עם עולם השפל במצב הסולם אשר הנהילנו תורת אמת חצובה באש נתונה באש כמ"ש מימינו אש דת למו ושילב על ידה שני העולמות בהכמתו ויתבותו אשר חיי עולם נטע בתוכנו וכשם שבאדם יש חלקי הנשמה והגוף היחיד שמים וארץ כך בתורה יש חלק נשמה והם נסתרותי' גנוי חמודיה וחלק הגוף פשטי התורה שהן גופי התורה וכשם שהנשמה היא נעלמת באדם ונסתרת ואינה נראית כ"א ע"י פעולותי' בגוף בעולם המעשה כך נשמת התורה נעלמת ואינה נראית כ"א ע"י גופי התורה הלכות עולם וכל השונה הלכות בכ"י מובטח לו שהוא בן עה"ב שנאמר הלכות עולם לו וכשם שהעולם מעורב טו"ר וכן האדם כך התורה הקדושה מעורב הסולת בפסולת וכדנתיא סופכ"ה במסכת אבות דר"ב בראשונה היו אומרים דגן ביהודה ותבן בגליל וכו' חזרו ולמר אין דגן ביהודה וכו' שהתורה מלוכשת בלבושין רבים כמו שהתבואה מלוכשת בתבן ומוץ והאדם לעמל יולד לעמלה של תורה לבקר וללבן ולהוציא הסולת נקיה:

והנה אבותינו ורבותינו הקדושים הראשונים נוחי נפש המה חפרו כרוה חפשו מטמונים יגעו ומצאו גנוי אצרותי' ויאכלו מפרי תבואתה וישבעו ויותירו גם לנו וכדאמרינן במסכת שקלים פ"ד ר' חגי בשם ר"ש ב"נ הראשונים חרשו וזרעו וניכשו וכסחו ועדירו וקצרו ועמרו ודשו וזרו ובררו וטחנו והרקידו ולשו וקטפו ואפו ואנו אין לנו פה לאכול ובחידושי אגדות שם ביארתו בארוכה ענין הט"ו מלאכת הפת שזהו מ"ש ואפו שנעשה פת והיא התורה שבע"פ שנק' פת ר"ת תורת פיר' וכן מלשון פתות אותה פיתים שהיא מפררת ללחם שהיא תושב"כ שנק' לחם כמ"ש לכו לחמו בלחמי וגם פ"ת עולה בחשבון ג' תלמוד שהוא עיקר תושבע"פ שמרומז בתיבת ד"ת למ"ו אותיות תלמוד"ד לשבר קליפת לילית שחשבונוה כן בסוד הללוהו בח"ף ומחול' וכו'.

וזה ביארתו בספר זכרון שלי מתני' פ"ו דפרקי דחסידי כן הוא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' ואכתוב בקצרה אנכי גררה דמלבד פשוטה רמז לנו התנא הקדוש סדר דרכה של לימוד התורה דתורה שבע"פ היא העיקר כמ"ש כי ע"פ הדברים כרתי אתכם ברית והיא פני התורה כמ"ש שלא נשא פנים לתורה כי התלמוד מ"ל לתורה שבכתב הסתומה כמו אתרוג שלא נתפרש בתורה כ"א פרי עץ הדר וכיוצא והיא בסוד נקבה מלשון נקבה שכתב. כמו הנקבה מצירת הטיפה להיות ולד וז"ש הכר פנים לא טוב שאינו הולך בדרך התורה שנק' טוב והש"ת גק' טוב ה' לכל ולכן עיי' מונע טוב מן העולם וסיפ' דקרא ועל פת לחם יפשע גבר זהו בתורה שבע"פ שנק' פת לחם שפושע בה כמ"ש ריב"ז או לי אם אומר אוי לי אם לא אומר מפני שילמדו הרמאין ומסיק דאמרן ע"פ הכתוב צדיקים ילכו במ ופושעים יכשלו במ וז"ש גבר בסוד נקבה חסובב גבר וכמ"ש ויליה אמר הורה גבר וידוע מ"ש במדר' פ"ב דשבת ע"פ וה' אמונת עתיך כו' אמונת זה סדר זרעים כו' חשיב כל הש"ס ומסיים ואפ"ה אי איכא יראת ה' אוצרו אין וכו' משל לא' שאמר העלה כור היטים כו' א"ל העלית קב חומטין וכו' א"ל מוטב אם לא העלית ופרש"י חומטין ארץ מליחה שנותנים זה בחיטם כדי לקיימן וזהו ענין יראת ה' שהוא כיום החכמה כמלה שממנת התבשיל והבשר וז"ש פת במלח תאכל וז"ע תערב לימוד תורה שבע"פ ביראה כדי לקיימה ומים במשורה תשתה הוא על רזין דאורייתא הגנויים באגרות המושכין לבו ש"א כמים וכתוב דב"ש מצאת אכול דרך והן הראשונות דעת בינה ז"ל וע"ו אמרו בפ"ב דחגיגה במופלא ממך כו' במכוסה כו' אין לך עסק וכו' ושמעתי בזה הפיוס דפ' שקלים אן ראית וספרת והכנת וכו'. וישאלו ממרן וגאון החסיד רבינו אליהו ז"ע מהו כל כך תיבות והשיב שהם ל"ט תיבות ובהם מרומזים ל"ט מלאכות של מע"ב שהן ברא עולמו ושבת מכולם ביום השבת ולכן נאסר לנו ל"ט מלאכות בשבת וזהו הטל שברית כרותה שאינו נפסק ששמים נותן מעשר בכל יום טל ע"כ. ולדעתי ג' תיבות הראשונות הם ג"ר חב"ד ראית הוא חכמה כמ"ש בקהלת ולבי ראה הרבה חכמה לפניי היו קורין לגביא רואה והוא אספקלריא המאירה וספרת הוא בינה כמ"ש לתבונתו אין מספר ונאמר (ד"ה א' כ"ו ל"ב) איש מבין וסופר ובדניאל בינותי בספרים ודעה כולל חז"ב כידוע. לכן נאמר הכנה גבי חכמה וגבי בינה כמ"ש כוונ שמים בתבונה. ובתבונה יתכונן וכתוב מכן חבל בהכמתו וז"ש והכנת וכתוב מלא הוא שאלו הג' הם מלאכות הברירה לכתוב ה' בחכמה יסד ארץ כוונ שמים בתבונה בדתה תהומות נבקעו. ואילו הג' הם גבוהים ועמוקים ורשעים לל"ט מלאכות ובהסיר הג' מן ל"ט נשאר ל"ו שהם מותר הדרשה והחקירה וז"ס גול אל ה' דוכן שהם הדרכים להשיג שם הוי' ב"ה איך שמהוה את הכל. ובגמרא אמרו בבב"ב וז"ל משורה א' מל"ו בלוג' וז"ש ומים במשורה תשתה א' מל"ו בלוג' הג"ל. ולא תלך בגדולות ובנפלאות. ועל הארץ תישן דגא דענוה אף בעת שילוק מהתורה. והיי צער תחיה. גם בדרך הכרה לחחיות א"ע יצטער בגניעות בעוה"ז וכן חיי התורה שנק' חיים כתיב אשרי אדם מפתח תמיד בד"ת כתיב שיפחד שלא ישכח וצריך למשמש תמיד כמו בכיסו. ובתורה אתה עמל בג' חלקי תורה עין מוח לב. תורה

דשבתא לקדשיתה כמא די פקדן
 יי אלהי: י שפא יומין תפלה
 ותעבד כל עבדית: יד ויומא
 שביעאה שבתא קדם יי אלהי
 לא תעבד כל עבדא את וברך
 וברך ועבדך ואמתך ותורך
 וחמרך וכל בעירך וגירך די
 בקרוך בדיל דינוח עבדך ואמתך
 כותך: טו ותדכר ארי עבדא
 הויתא בארעא דמצרים ואפקך יי
 אלהי מתמן בידא תקיפא
 ובדרעא מרמא על כן פקדך יי
 אלהי למעבד ית יומא דשבתא:
 טז יקר ית אבנך וית אמן כמא
 דפקדך יי אלהי בדיל דיורכון
 יומך ובדיל דייטב לך על ארעא
 דיי אלהי יתב לך: יז לא תקטל
 נפש ולא תגוף ולא תגנב ולא
 תסעד בחברך סהדותא דשקרא:
 יח ולא תחמד אמת חברך ולא
 תרג בית חברך חקלה ועבדה
 ואמתה תורה וחמרה וכל די
 לחברך: יט ית פתגמיא האלין
 מלל יי עם כל קהלכון בטורא
 מגו אשתא עננא ואמיטתא קל
 רב ולא פסק וכתבנון על תרין
 לוחי אבניא ויהבנון לי: כ והנה

את־יום השבת לקדשו כאשר צוה יהוה
 אלהיך: יג ששת ימים תעבד ועשית כל־
 מלאכתך: יד ויום השביעי שבת ליהוה
 אלהיך לא־תעשה כל־מלאכה אתה | ובנך־
 ובתך ועבדך־ואמתך ושורך וחמרך וכל־
 בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח
 עבדך ואמתך כמוך: טו **וזכרת כי עבד היית
 בארץ מצרים ויצאך יהוה אלהיך משם ביד
 חזקה ובזרע נטויה על־פני צוה יהוה אלהיך
 לעשות את־יום השבת: ס טז כבד את־
 אביך ואת־אמך כאשר צוה יהוה אלהיך
 למען | יאריכון ימך ולמען ייטב לך על
 האדמה אשר־יהוה אלהיך נתן לך: ס יז לא
 תרצח ס ולא תנאף ס ולא תגנב ס
 ולא־תענה ברעך עד שוא: ס יח ולא תחמד
 אשת רעך ס ולא תתאוה בית רעך שדהו
 ועבדו ואמתו שורו וחמרו | כל אשר לרעך: ס חמישי יט את־הדברים
 האלה דבר יהוה אל־כל־קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל
 קול גדול ולא יסף ויכתבם על־שני לוחי אבנים אל־י: כ ויהי**

רש"י

(אונקלוס), אף הוא לשון חמדה, כמו נחמד למראה (בראשית כ
 ט) דמתרגמינן דמרגב למחוי: (יט) ולא יסף. מתרגמינן ולא
 פסק [ס"א לפי שמדת זכר ודס אינו יכול לדבר כל דבריו
 כנשימה אחת ונריך להפסיק, ומדת הקדוש צריך הוא אינו
 כן, לא היה פוסק, ומשלל היה פוסק לא היה מוסיק] כי
 קולו חזק וקיים לעולם. דבר אחר, לא יסף, לא הוסיף

כאשר צוה. קודם מתן תורה במרה" (שבת פז:):
 (טו) וזכרת כי עבד היית וגו'. על מנת כן פדאך,
 שמהיה לו עזדי ותשמור מצותי: (טז) כאשר צוה. אף
 על כיבוד אב ואם נטווי במרה, שנאמר (שמות טו כה) שם שם
 לו חק ומשפט (סנהדרין ט: מכלתא מס' דויסע א): (יז) ולא תנאף. אין
 לשון ניאוף אלא זאשת איש: (יח) ולא תתאוה. ולא פרג

שפתי חכמים הקצר

כדי שלא יקשה בעיניהם לשבות ממלאכה, כדאשכחן גבי פורים שלא
 קבלו עליהם שביית מלאכה (ראה מגילה ה:), דהא הוא פדאך ואתה עבדו,
 ומן הראוי שתשמע לו (מנח"י עפ"י מהרא"י). ז. ואם כן, 'לא תתאוה'
 הנאמר כאן אחד הוא עם 'לא תחמוד' הנאמר בדברות הראשונות (מנח"י

ה. ואין לומר 'כאשר צוה' בפרשת המן, שגם שם נצטוו על השבת (שמות
 טז כג-כו), דהא במצות כיבוד אב ואם (פסוק טז) גם כן נאמר 'כאשר צוה',
 והתם ודאי לא קאי אפרשת המן, ומדהתם קאי אמצוות שנצטוו במרה
 אף הכא כן (מנח"י עפ"י תוספות שבת פז:). ו. הזכיר העבדות בכאן,

לֹא תַעֲשֶׂה כָל-מְלָאכָה אֲתָה וּבִנְךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ
 וְכָל-בְּהֶמְתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ כָּמוֹךָ: וְזָכַרְתָּ
 כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצֵאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ
 עֲבֹדָה וְאִמָּתְךָ כְּוֹתֶךָ: יד. וְתָדַכְרָה, אֲרִי עֲבָדָה תִּהְיֶה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאַפְקֹדָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִתַּמָּן, בְּיַד תִּקְיָא וּבִדְרֹעַ

רס"ג (יג) וגר, "וציפך"²⁰.
 (יד) לעשות את יום השבת, שתעמוד במנוחה ביום השבת.
 ותשמור מצותיו.

20 נראה שהכוונה על גר תושב, כי גר צדק מתרגם רבינו "דכיל" ואין צורך להזכירו כאן כי ישראל נמור הוא.

חזקוני (יד) וזכרת כי עבד היית, פירש הכתוב כאן הטעם מפני מה שובתים עבד ואמה, שע"י כך שאתה והם עובדים כל ששת ימי המעשה ובשביעי נוחים, תזכור כי היית עבד כמוהו במצרים

(יג-יד) למען ינוח עבדך ואמתך כמוך, וזכרת כי עבד היית, ספורן הנה מצות שביית הבהמה היא כדי שינוח העבד, ומצות מנוחת העבד היא זכר ליציאת מצרים, שהשביית בה הקדוש ברוך הוא את העבודה מן העבדים.

רמב"ן והרב לא הזכיר שם⁸² אלא שבת פרה אדומה ודינין⁸³. והנראה בעיני על דרך האמת בזה גם בכל משנה תורה, כי משה ידבר כמפי הגבורה כמו שאמר והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר ארצכם בעתו (להלן יא יג-יד), ואין משה הנותן מטר על פני הארץ, ולא הנותן עשב בשדה, אבל הדיבור בתורה בזכור, ובמשנה תורה בשמור, ולכן יאמר משה בכל מקום במשנה תורה ה' אלהיך ובתורה יזכיר שם המיוחד בלבד, זולתי בעשרת הדברות כמו שאמר וידבר אלהים וגו' (שמות כ א), והבן זה.
 (יג-יד) והוסיף לאמר כאן ושורך וחמורך, לבאר שיאסר גם בעבודת האדמה שהם חיי האדם, וכענין שאמר בחריש ובקציר תשבות (שמות לד כא), ואמר כאן למען ינוח עבדך ואמתך כמוך וזכרת כי עבד היית וגו', לבאר כי הוא יצוה במנוחת העבד כמוך בעבור שהיית עבד והניח לך ה', וגם אתה תניח לעבדך, והנה טעמו כשינוח עבדך ואמתך כמוך תזכור כי עבד היית וגו'. וטעם על כן צוה לעשות את יום השבת, "צוה שתעשה כן ביום השבת", כך פירש ר"א⁸⁴. ואינו נכון, ואנו אומרים בקידוש היום כי יום זה תחילה למקראי קדש זכר ליציאת מצרים, כאשר נאמר בו זכר למעשה בראשית⁸⁵. והרב⁸⁶ אמר במורה נבוכים⁸⁷ כי המאמר הראשון⁸⁸ הוא כבוד היום והידורו וכאשר אמר על כן ברוך ה' את יום השבת ויקדשהו (שמות כ י), ועל כן הזכיר טעם כי ששת ימים עשה ה', אבל בכאן יזהיר אותנו לשמור השבת בעבור היותנו עבדים במצרים עובדים כל היום על כרחינו ולא היתה לנו מנוחה, והוא יצוינו עתה לשבות ולנוח כדי שנוזכיר חסדי ה' עלינו בהוציאנו אותנו מעבדות למנוחה. והנה בשבת בכללה שני

היום זכר ליצ"מ, מוכח שהוא באמת זכר ליציאת מצרים. 86 הרמב"ם. 87 ב לא. 88 בדברות הראשונות. 89 והריטב"א בספר הזכרון תירץ דעת המורה כי יש מצוות שאע"פ שניתנו לדורות, שהיה עיקרם לפי הדור ההוא אשר להם ניתנו, ומעתה לאותו הדור היכר גדול יהיה השבת לאשר שבתו מעבודות מצרים, ומהם יהיה היכר גם כן לכל דור ודור. ואם היום לא יתנו לב לדבר, יש כמה מצוות שטעמם מכאור ואין איש שם על לב הטעם ההוא. 90 בראשית כ ג. 91 שמות כ ב. 92 כמו בשמות שם י. 93 להלן כח נח. 94 בראשית רבה ט ט.

82 בשמות טו כה. 83 אבל לא כבוד אב ואם. וכרא"ם תירץ שרש"י לא בא להזכיר שם כל מה שנאמר במרה, אלא שבא לפרש את הכתוב: שם שם לו חק ומשפט שבשבת ודינן קמיירי, ולכן לא חשש להזכיר כבוד אב ואם, אבל בסוף אלה המשפטים בפסוק יוספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים (שמות כד ג), שכולם נכללים בס, פירש ואמר ד' מצות ושבת ודינים וכבוד אב ואם ופרה, ולא השמיט שם כלום. 84 ראב"ע כאן. 85 ר"ל כי הכתוב אמר כאן: ויצוהו משה... על כן צוה, משמע כי השבת זכר ליציאת מצרים, וכראשונות נאמר: כי ששת ימים וגו' והוא זכר למעשה בראשית, ועל כן פירש ראב"ע צוה שתעשה כן במנוחת העבדים ביום השבת אבל לא שהשבת זכר ליציאת מצרים, והקשה עליו הרב שאנו אומרים בקידוש

למלכת השמים [ירמיה' ז' י"ח]. אבל להגיל יובן היטב דכונה הנביא כי להראות להם משוגעת ואולתם שעובדים לעץ כדי לפעול על המזל או על הכוכב הלא מאותה נקודה שנברא מאלל אדם והשמישי מאותה נקודה עומה נצטוו גם אצל השמים ממעל והם חסרי כח אין ביכולתם לא להרע ולא להטיב רק מוכרחים הם לעשות כפי משערים בראיין בוראם וגבוי מעל גבוה שומר, וכמו שאין בזה העץ עצמו לעשות דבר וביד האדם לשרפו תחת הבשילו כן אין בכתו לפעול דבר על אצל השמים ומוליהם להרע או להטיב נצני אדם.

והארץ הייתה חבו וצבוי וגוי. הרמב"ן ור' בחיי ז"ל פירשו כוונת הכתיב על ד' היסודות כי חשך היינו יסוד האש, ועפר רוח מים זכרים צפירות בקרא שמכס וכלל כל דבר כידוע, וכל אחד מקיף את חברו, ודבר זה של ד' יסודות קיימו וקבלו כל החוקרים וגם זכרים צוהר בכמה ענינים. ומתחבמים חדשים מקריב צאו ואמרו שיש יותר מדי יסודות בעבור שהם מלאו בחכמת האלכימיה בכל דבר יסוד מלח ושמן כאשר יראו בנסיון. אבל האמת שטעות בידם מחמת חסרון ידיעתם בחכמה האלה, כי מה שהוא יסוד מוגה שיש בכל דבר ד' יסודות הוא מחמת שיש בגלגל אש וגלגל מים וגלגל רוח כידוע, וכל דבר שנברא בעולם השפל מורכב מהם, רק באיזה דבר גובר יסוד זה ובאיזה דבר גובר יסוד אחר, אבל אש מפרידים ההרכבה חוזר כל דבר ליסודו, האש נשאר אש, ומים מים, והרוח רוח, והעפר עפר, אהמם מה שנשאר בידם שמן ומלח זה ג"כ מורכב מהגיל רק שאין להמתחבמים האלה כלום וענינים דקים שיהי' ביכולתם להפריד גם זה שיהיה חוזר לשרשו, ואם יצא הזמן שימליאו כלום יפסו ויפרידו גם זה ג' היסודות, והימים הראשונים הם טובים מאלו בחכמה, וחכמי אמת יעידו על זה.

וחשך על פני תהום. רבים נתקשו בלשון הכתיב [ישעי' מ"ה ז'] וצורא חשך כי אין שייך לשון בריאה על העדר הדבר, עיי' רמב"ן א'. אמנם כיון שעד שלא נברא העולם הי' הקצ"ה לצדו ועמו שרי נהורא [בדניאל ב' כ"ב], וא"כ חשך א"ל לאייר בלתי עיי' בריאה.

וירא אלמים את האור כי טוב ויבדל. פרש"י ראה שאין העולם כדאי להשתמש בו וגנאו לצדיקים לעתיד נצח.

ויילץ בזה משחזל [מגילה י' ע"ב] כל מקום שנאמר **ויהי אור** אלא לשון נער, ופירך והכתיב ויהי ציום השמיני ותניא אותו היום הייתה שמהה לפני הקצ"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ כתיב הכא ויהי ציום השמיני וכתיב הכא ויהי ערב ויהי צוקר יום א', ומשני הא שכיב נדב ואציהוא.

צירא אלמים ר"ת מליך ישראל אצ"ב, למלכי ישראל מיון מחצית שהוא יוסן [ירמיה' מ"ה כ"ה], ורמז ג"כ על משה רבינו ע"ה שמלכד שהי' נציא כדכתיב [דברים ל"ד י'] ולא קם נציא, הי' ג"כ מלך ישראל כדכתיב [שם ל"ג ה'] ויהי ביטורון מלך [עיי' שמו"ר מ"ה ד'].

בראשית. רש"י ז"ל הביא פה המדרש ח"ר יצחק לא הי' אריך להתחיל התורה אלא מהחדש הזה נכס כו' אלא פתח בצרמאשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלה גוים שאם יאמרו ח"והי' לטעים אהם שכנשתם כו'. וילץ בזה מ"ש במדרש [מוצב ברש"י איכה א' ז'] על פסוק שחקו על משכניהם, שאח"כ היו מלטיגים אז על ישראל ששמרו צה"ל שבה ושמיטה ואמרו להם צארכם לא שמרתם כו'. היינו אע"פ שהיה להם שם לעשות זה כדי להודיע כי להי' הארץ ומלוכה ועי"ז יהי' להם התנלות שאינם כלסעים שכנשו הארץ, ואפ"ה לא שמרתם ועכשיו צה"ל שאין לכם מדינה כלל אהם משמרים.

בראשית. שייך תרי"ג. כי כל מלוא מכונה שייך וישראל מעטרת בחר"ג שני"ן, כתיב [דברים כ"ה י'] וראו כל עמי הארץ כי שם יחי' ונקרא, וכי צע"ש שם יהי' נקרא ר"ת שייך, וחז"ל [מנחות ל"ה ע"ב] פירשוהו אתפילין שצראש מפני דכתיב וראו כל עמי הארץ אתפילין שצראש נראין לכל עמי הארץ, אבל כל מלוא ומלוא הוא שם יהי' נקרא, וע"כ אשר עשה משה לעיני כל ישראל במתן תורה צראשית תרי"ג שייך וכתיב "צראשית" תרי"א מפי מרע"ה ושמים זו שמענו מפי הגבורה [מכות כ"ג ע"ב].

בראשית. הנה בראשית מספר מנלפ"ך נוס' פשוטה היא ז' מאות, ע"כ ת"ש הוא במקום נוס' פשוטה וא"כ איש"ת דבראשית הנה כאלו כתיב אין ותמלא בצראשית אותיות צירא' איין י"ש שצרא ים מלון כדאיתא בספר יצירה עשה אינו ישו ע"ש.

את השמים ואת הארץ. פי' הרמב"ן ז"ל שהקצ"ה ברא ים מלון נקודה קטנה ודקה הנקראת היולי ונקודה זאת נתלקה מהלוי נעשו שמים וגלגלים ושכלים נפרדים כל אצל השמים, ומחלי נעשה הארץ וכל הברואים בעולם השפל, והכל הי' בזה אותה הנקודה ואח"כ בכל יום ויום ולא מכה אל הפועל כפי רון הבורא ית' עי"ש. וצדו וילץ מה שהוכיח הנביא [ישעי' מ"ד] לעובדי ע"ז אשר לבול עץ ויסגוד חלו שרק במו אש ושאריתו לאל עשה. והדבר תמוה כי ידוע [עיי' רמב"ם ה' ע"ז רפ"א] שלא הי' כוונתם לעבוד לעץ עצמו כי"ל לעשות זורע לאיזה מזל או כוכב, ולעשות כוונת

ולכאוי אכתי קשב על לשון הצרייתא איך תני שהי' צו שמחה. אבל להנ"ל יוחא ב' ידוע שמיסת נדב ואציהוא צו ציום הי' ע"י גודל נשמתם ואורם הגדול כמוצא בזוהר, וא"כ לא הי' אז העולם כדאי להבין, וגגנוז נשמתם, וזה הי' ג"כ ציום צריאת שמים וארץ שהולך הקצ"ה לגנוז אור הגדול. ומדוקדק לשון הצרייתא כ' יום שנצראו צו שמים וארץ ב).

ובזה יל"פ מ"ש ציואר [לר"ה ויו"כ] אור עולם צאנאר חיים, אורות מאופל אמר ויהי. דאור עולם שגנוז היה אור גדול רוחני בלא גשם ואור החמה שלנו הוא גשם מאוריי, וז"ש אור עולם נגנו צאנאר החיים, ואורות שלנו המה אורות מאופל מגשם אופל, ולזה האור אמר ויהי.

ויהי ערב ויהי צוקר יום א'. מבואר מכאן כי היום מתחיל בערב וחריו הצוקר שלו, וזהו יום אחד, לא כא"ה שבושים צהפך כידוע. אך גבי קדשים אלו מונים יום ואח"כ לילה כידוע מאכילת קדשים יום ולילה. וכן אמר מורי ההפלא"ה ז"ל [ע' פנים יפות פ' נח] על פסוק יום ולילה לא ישבותו, שאלל צ"ע נאמרה האזהרה על שציתת יום שלם של יום ולילה אחריו. ונראה רמז על זה כי לגבי ישראל הטיק עוב"צ, ועוב"ז הוא רק דירת עראי שיושבים צו צנער וצדאגה, משא"כ להעכו"ם צהפך, והיינו לגבי ישראל עב קרובו צתחלה לילה ואח"כ אור תשבע נפשם צתחלות לאור צאור החיים, משא"כ העכו"ם צחשך ידמו, אבל אלל הדיקים קדושי עליונים אשר יפה להם שעה אחת צמעשים טוצים צעה"ז מכל חיי העב"צ [אבות פ"ד מ"ז], לכן הדבר להם לפי גודל אהבת המלות צהפך כמוצן ב*).

ובזה יל"פ מ"ש צמדרש ויהי ערב ויהי צוקר יום אחד, מכאן לשני ימים של ראש השנה. הענין כי ארז"ל [ר"ה ח' ע"ב] ישראל ואו"ה ישראל נכנסין לדן תחלה מקמי דליפוש חרון אף, וארז"ל [ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג, צ"ר נ' ה', וילקוט בראשית רמז פ"ד] ישראל נדונין ציום ואו"ה נדונין צלילה, ואלו היה צוקר וערב יום אחד היה די ציום אחד של ר"ה אבל מאחר דכתיב ויהי ערב ואח"כ צוקר יום אחד לכך מכאן לשני ימים של ר"ה.

ובין המים אשר מעל לרקיע. פירש"י שאינם על הרקיע אלא למעלה ממנו ותלוים צמאמרו של הקצ"ה ע"ש. ונ"ל רמז צהבדלת המים, ארז"ל [תענית ז' ע"א] התורה נמשלה למים שמיחין מקום גבוה ונזלים למקום נמוך, והיינו מים התחתונים, אך כתיב [דכ"י צ', י"ז ו'] ויגבה

ב) ע"ע דרשות ח"א, קל"ד ד' ד"ה ואחז"ל.

ב*) בחינה זו שנה מרז ז"ל כמ"פ, ע"י תו"מ שמות צ"ד ב' ד"ה ונ"ל, ח"ס בראשית קל"ז א', במדבר ע"ח א' ד"ה בקר,

לצו דרכי ה', לא יתצייש מפני המלעגים ולא ישא פני כל איש למחות. בעוצרי עבירה ולהורות לעם ה' דרכי ה' ויצטח צאלקיו לצדו, והיינו המים העליונים המגזיחים לשבת והם תלוין צמאמרו של הקצ"ה ולא צשום סמיכה מהעוב"ז ואנשיו, והיינו דכתיב [תהלים ק"ד ג'] המקרה צמים עליותי"ן דייקא, ולא ירדותיו אלא עליותי"ן.

ויקרא אלקים ליצשה ארץ. צצ"ר [פרשה ה'] למה נקרא שמה ארץ שריתה לעשות רלון קונה. יל"פ כי לא נאמר צתורה התכונה שתייה לארץ, הרים, גבעות, צקעים, ומישור, אמנם שר העולם הבין מעלמו איזו תכונה ראויה לארץ, והיינו שריתה מלשון ריאה שהקדימה ומיחרה לעשות רלון קונה ערם שנלטה על זאת.

*ויאמר אלהים חדשא הארץ וגו' עץ פרי עושה פרי למינו וגו'. ופרש"י עץ פרי שיח' טעם העץ כעטם הפרי והוא לא עשחה כן וכו' לפיכך כשנתקלל האדם על חטאו נפקדה גם היא ונתקללה. ולריך ציאור למה לא נעשה מעיקרא. ויש לומר דהיי שתייה ראוי לעונש מיהו הארץ ניתנה לצבי אדם ואם היא תקולל יהי' העונש לאדם והוא לא הי' אז ראוי לעונש ולכך נפקד העץ עד שהי' הוא צר עונשין.

עץ פרי. ארז"ל [צ"ר ה' ע'] הקצ"ה אמר עץ פרי שיחא טעם עלו ופריו שיה והוא לא עשחה כן אלא וחולא הארץ עץ עושה פרי ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה ונתקללה. ויש להסביר הדבר דהארץ הי' צה כח נפשית לתת נפש צלמחים וצבעלי חיים ואחר שתלא ממנה כל הכח הלו שתוליא נפשות לומח ותשאר עפר דומם בלא שום כח נפשיי הי' ראוי שתלקח ממנה נרתיק וגוף לקבל נפש חלק אלוקי ממעל, ולכך נצרא האדם צאחרונה למען תוליא הארץ תחלה כל כחות נפשית שצה צצריאת הארץ ואז לא הי' שום תערובת שתערב נפש הקדושה עם נפש המתאחז מכח העפר אחרי כי אין נפש עצמיי לעפר הלו ואינו כי אס נרתיקו, וכמו שאין יחס והשתתפות לכלי כסף עם נרתיקו של עץ, כן לא הי' מתערב עמו נפש הרוחניי חלק אלוק. אך צאשר הארץ חטאה ולא הוליתה כל כח נפשית שצתוכה אלא הוליתה רק עץ עושה פרי לא עץ פרי ונשאר צה עוד אותו כח הלו מחיוני, לכך כשנולד האדם מעפרה אז נפש החיוני והתאוי שצה נשאר צאדם ומעכו אחריה ועומד לצורר לנפש חלק אלוק ממעל אשר צקרבו ומחטיו, ע"כ כשחטא האדם ונתקלל על עונו נפקדה גם הארץ על עונה צעבור שהיא צקלקולה גרמה לו כל זאת.

דברים מ' ב' ד"ה ואנכי, דרשות ח"א, קצ"ג ג' ד"ה ובוה, ח"ב, רס"ט ב' ד"ה פ'.